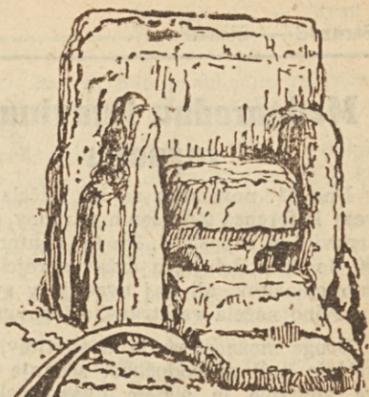

Noroška

kronika

Izdaja:

BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cene:

Za naročnike:
v tuzemstvu mesečno 1.— šiling,
v inozemstvu mesečno 4.— šilinge.
Posamezna številka 30 grošev.

Leto III.

Celovec, 14. novembra 1947

Številka 47

Konferenca zunanjih ministrov

Znani londonski dnevnik »News Chronicle« je objavil daljši članek o konferenci zunanjih ministrov v Londonu, ki bo v kratkem postala središče zanimanja svetovne javnosti.

Štirje zunanji ministri bodo v kratkem pričeli v Londonu razpravljati o starem in nerešenem vprašanju Nemčije. Ta sestanek se bo pričel 25. novembra. Minister Bevin je že septembra rekel, da bo londonski sestanek nudil »skoraj zadnjo možnost — skoraj zadnjo — ko bomo videli, ali lahko dosežemo gospodarsko enotnost Nemčije in obnovo Evrope.«

Pred nekaj dnevi pa je minister Bevin med debato v Spodnji zbornici odgovoril na več vprašanj glede Nemčije.

Kakšni so izgledi za novembarski sestanek? Ti izgledi so slabi in blede. Kako drugačna slika bi bila, če bi Sovjetska zveza spoštovala obveznosti potsdamskega sporazuma, kakor jih spoštujejo ostale tri velike. Nemčija bi dobila osrednjo vlogo. Obnova bi lepše in hitreje napredovala. Nemčija bi bila gospodarsko enotna. Sovjetsko področje bi dajalo svoje pridelke, zlasti živila in surovine ostalim področjem. Nemška proizvodnja vseh področij bi skupno delala za izvoz, s katerim bi Nemčija krila uvoz in ki bi ga z veseljem sprejela sestrana Evropa. Nemška valuta bi bila reformirana. Promet in trgovina bi šla svobodno preko vseh meja, ki delijo vsak sebi 4 zasedbena področja.

Doslej še ni bila izpopolnjena niti ena od navedenih točk. Sovjeti iz svojega področja jemljejo reparacije iz tekoče proizvodnje, namesto da bi ta proizvodnja šla v skupne zaloge. Stari, bolni in zelo mladi ljudje so se iz bojzani nagnetli na zahod, kjer vlada popolno nesorazmerje med

prebivalstvom in je vprašanje prehrane še težje. To področje je napol ohromljeno (paralizirano) industrijsko področje, ki je popolnoma odrezano od svojih naravnih virov v vzhodni Nemčiji. Zaradi tega morajo britanski davkoplačevalci plačevati letno 86,412.930 funtov, da ohranijo Nemce pri življenju, poleg tega pa še 60 milijonov funtov za vzdrževanje britanskih vojaških sil na britanskem zasedbenem področju v Nemčiji.

Ker ni bilo izgleda na gospodarsko enotnost, sta britanska in ameriška vlada združili svoji področji. Francija doslej še ni sprejela vabila, da se temu pridruži. Sovjeti so v odgovor na to vabilo doslej vedno odgovarjali z zahtevom, da je treba presekatiti vezi med britanskim in ameriškim področjem.

Slika Nemčije je temna in negotova, tako da s svojo 2 in pol letno melanholičnostjo od konca vojne zakriva tudi pozitivne strani, ki so bile doslej izvedene. Vendar pa britansko področje ni zapadlo v stradanje in anarhijo, kar bi se prav lahko pripetilo. Čeprav kolesa tega voza škripljejo, se voz vendar premika. Proizvodnja premoga v Porurju, ki bo zdaj pod skupno anglo-ameriško kontrolo, dosega 256.000 ton na dan.

To je šele začetek. Britanija ne more čakati, da bi še dve leti vzdrževala 23 milijonov Nemcev. Nekaj je treba storiti. Možnosti sta samo dve. Prva možnost je poizkus, da štiri velesile s sodelovanjem ustvarijo enotno Nemčijo. Druga možnost je, da zahodne sile organizirajo svoj del Nemčije.

Kako gledajo socialisti na obnovo kominterne

Dopisnik ameriške revije Newsweek poroča, kako so berlinski socialisti reagirali na obnovo kominterne, ki je napovedala gospodarsko in politično vojno Združenim državam ter je obsodila tiste socialiste, ki se niso hoteli združiti v skupem blok s komunisti.

Omenjeni dopisnik piše med drugim: »Bivši stari komunist je odložil časopis, pokazal s prstom na naslov »Obnova kominterne« ter vprašujoče rekel: »Kako je mogoče obuditi k življenju nekaj, kar nikdar ni bilo mrtvo? V vsem tem ni nič novega,« je rekel. »Kaj pa pomeni nova kominterna? Strožje nadzorstvo Moskve nad svetovnimi komunističnimi strankami, katere Moskva že itak ves čas strogo nadzira, nadalje fanfara proti imperializmu, ki naj zakrije sovjetski imperializem ter končno internacionalo, v kateri naj zberejo najbolj borbene komunistične stranke Evrope.« Po njegovem mnenju je za novi beograjski informacijski urad značilno dejstvo, da je imela Moskva zadnje čase strašne težave z nasprotujočimi si nacionalističnimi interesi komunističnih strank devetih držav, ki so zastopane v novi kominterni.

Pa tudi to je le bolj pesek v oči. Kremelj ni bil nikdar v resnih skrbeh zaradi sprotij med komunističnimi strankami evropskih držav. To je le korak, ki ga je narokovala oportunistična demagogija, da bo Kremelj lažje izvajal svojo propagando, ne v omenjenih devetih državah, kjer je komunizem že itak na oblasti, ampak drugje. Po mnenju omenjenega berlinskega socialista povzroča Kremlju skrb edino le dejstvo, kako gleda na te spore demokratični svet izven dialektične žične ovire, ki jo z lepšimi besedami nazivamo »železna zavesa«. Zato je Kremelj ustanovil informacijski biro za komunistične stranke prizadetih devetih držav, kar pomeni najbolj ničnen poskus, dati zunanji videz, da so ta nasprotja mnogo manjša, kakor v resnici so — to je nekaka notranja vojna med dvema krdeloma političnih volkov.

V proglasu, ki so ga objavili komunistični voditelji po svojem sestanku na Poljskem, so proglasili za svojega resničnega sovražnika nekomunistično levico, kakor so delali v Nemčiji v letih 1931 do 1933 in so na ta način dejansko pripomogli do tega, da se je lahko Hitler povzpela na oblast. Sicer pa je častno — nadaljuje omenjeni socialist — če te komunisti imenujejo »izdajalca«, Bevin, Attlee, Blum, Saragat in

Schumacher se lahko čutijo počaščene. Končno je pa tudi prav, da več, kje imaš prijatelje in kje sovražnike.

Sporočilo o nanovo ojačeni komunistični »fronti proti imperializmu« je na posebno zanimiv način objavilo časopisje, ki izhaja na sovjetskem področju Nemčije. Zahodno usmerjeni listi so prinesli to novico na prvih straneh, sovjetsko usmerjeni tisk pa jo je nekam bolj prikrival. Glasilo Rdeče armade »Tägliche Rundschau« jo je objavil na drugi strani, ostali komunistični listi pa so jo objavili z naslovom »V boj za mir in proti imperializmu«.

Ko je začel naraščati odpor proti novi kominterni, so se berlinski komunisti postavili v vlogo užaljene nedolžnosti ter retorično spraševali, kaj so socialisti delali v Zürichu. Ali niso ustanovili tam nove socialistične internacionale. — Za tem grmom pa tiči zajec. Poleg borbe proti uspehu Marshallovega načrta v Evropi je namen nove kominterne borba proti evropskemu socializmu, ki gre Sovjetom zelo na živce. Dejstva, da so tudi vzhodne države želele sodelovati pri Marshallovem načrtu, da britanski, francoski in v znatni meri tudi italijanski socialisti navdušeno podpirajo Marshallov načrt, vsa ta dejstva so v Kremlju zbudila bojazen, da bi utegnili evropski socialisti zmagati v psihološki in materialni bitki za naklonjenost evropskih delavcev. Ta bojazen je privedla Kremelj do tega, da je najmočnejšim socialističnim voditeljem v Evropi vzdal naziv »izdajalci«. (AIS)

Evropa se pri volitvah izraža proti komunizmu

Ameriški list »New York Times« analizira britanske občinske volitve ter pravi, da so Angleži zvesti demokratičnim izročilom. Članek nadaljuje, da so britanski volivci v Angliji, Walesu in na Škotskem sledili francoskim, norveškim, danskim in švicarskim volivcem in da se v evropskih demokratičnih državah pri glasovanju kaže težnja proti komunizmu.

V Franciji je stopila na pozornico nova politična stranka ali točneje gibanje generala De Gaullea. V Veliki Britaniji pa gre le za preusmeritev od ene k drugi veliki stranki, ki se borita za ljudsko naklonjenost. Pri teh volitvah pa komunizem praktično ni igral nikake vloge ne kot notranja

Odmev na govor Molotova

Kot znano, je Sovjetska zveza letos zelo slovesno proslavila 30. obletnico oktobrske revolucije pretekli teden. Na proslavi v Moskvi sta govorila zelo bojevito tudi zunanji minister Molotov in vojni minister Bulganin.

Ugledni angleški neodvisni dnevnik »Times« komentira to proslavo in pravi:

»Vse, kar se ob takšnih priložnostih pove ali stori, se ne more v celoti presojati po neprazničnem razpoloženju sosedov, ki nimajo takega festivala. Celv v državah, ki so nasilno prelomile s starimi izročili, je še ostalo nekaj človeškega okusa in čustvovanja za stvari, ki bi jih drugod imenovali mahanje z zastavo. Tako na primer ni treba preveč točno in podrobno razčlenjevati izjave maršala Bulganina, ki je rekel: »Kapitalistične sile delajo načrte za novo imperialistično vojno«. Maršal Bulganin je doživel dan, v katerem je videl veliko vojaško paradu. Zvoki te parade so mu brez dvoma glasneje šumeli v ušesih kakor pa prijateljske poslanice, ki sta jih poslala njegovi državci g. Attlee in predsednik Truman. Prebivalci vseh držav, ki so skupno s Sovjetsko zvezo zmagale v vojni proti nacizmu in ki so prav tako tudi zdaj pripravljene deliti z njo svoj delež v bitki za doseg miru, ji ne bodo zavidale dneva prekipevajočega rodoljublja.

»Times« nato povzema glavno vsebino Molotovljevega govora ter zlasti komentira njegove besede o možnosti sodelovanja med Sovjetsko zvezo in drugimi državami. Če je podana volja za sodelovanje, je rekel Molotov, potem je možno sodelovanje med različnimi gospodarskimi sistemi. »Times« pripominja: »Poslušalci izven Sovjetske zveze bi želeli Molotova pri tej točki prekiniti in ga vprašati, zakaj je torej danes tako malo sodelovanja, če je ta možnost podana. Molotov je na to vprašanje že tudi odgovoril na ta način, da je zmerjal ameriško in britansko politiko vse povsod po svetu z Marshallovim načrtom vred. Vse to ga je dovedlo do zaključka, v katerem je obžaloval, da so ostanki kapitalizma trdoživi v zavesti sovjetskega ljudstva in, v katerem je pel slavospeve marksizmu in lenjinizmu.

Molotov se je v svojem govoru držal ravne in ozke poti dialektike, po kateri morajo hoditi vsi oni, ki verujejo v sovjetsko dogmo. Pri dogmah ni razmišljanja. Dogmo ali sprejmeš ali odkloniš. Sovjetska dogma določa, da morajo vsi kapitalistični sistemi prej ali slej, verjetno pa prej doživeti katastrofalni konec in iz te katastrofe se bodo Sovjeti dvignili v luči demokracije, kakor to besedo pojmujejo v Sovjetski zvezi. Resnično in važno vprašanje, od katerega zavisi mnogo več kakor bodočnost sovjetske doktrine, je vprašanje, ali je linija sovjetske politike neusmiljeno navezana na te predpostavke, (Nadaljevanje na 2. strani.)

Težave med Indijo in Pakistanom

Ugledni angleški list »Times« se v svojem komentarju ozira tudi preko Evrope in njenih težav in razpravlja o nemirih, ki so nastali v Kašmirju ter Kathiawarju. V članku čitamo med drugim:

»Za bodočnost obeh dominionov, kakor tudi za vse indijsko prebivalstvo bi bilo usodno, če bi ena ali druga stran zapadla ideji, da bi se medsebojne razlike lahko zadovoljivo uredile z rožjem. Takšne metode niso v skladu z obveznostmi članov Commonwealtha in ZN. Spore o Kašmirju in Kathiawarju je treba urediti na sporazumni način. Indijsko in pakistansko časopisje se je medsebojno ostro napadalo.«

»Times« dodaja, da se te besedne ofenzive ne smejo ponoviti, če naj ima nameravani obisk pakistanskega ministrskega predsednika uspeh.

Opozorilo poslušalcem slovenskih radijskih oddaj

Da ugodimo želji poslušalcev slovenskih radijskih oddaj, smo uvedli s tem tednom ugodnejši čas naših oddaj.

Jutranje oddaje ostanejo ob istem času.

Polurne oddaje ob četrtkih so od 18.00 do 18.30.

Nedeljske polurne oddaje ostanejo do preklica ob istem času, kakor so bile do sedaj, t. j. od 19.30 do 20.00.

Dnevna poročila in nedeljske petminutne oddaje bodo od 17. t. m. dalje od 17.10 do 17.15.

Mednarodna trgovina na razpolju

Po zemeljski obli

Dne 21. novembra se bo pričela v Havani konferenca Združenih narodov (ZN) o trgovini in zaposlitvi. Na tej konferenci bo 50 do 60 sodelujočih držav sprejelo kritično odločitev, ali naj uvedejo v svetovno trgovino načela večstranske trgovine.

Druga možnost pa je dopustitev, da obveljajo tudi za bodočnost sedanje omejitve, kontrole in sistem dvostranskih pogodb, ki dušijo svetovno trgovino. Na tej konferenci bo tudi padla odločitev o odobritvi Listine mednarodne trgovinske organizacije. Načrt za to listino je odobril 22. avgusta v Ženevi pripravljani odbor havanske konference, ki je sprejel v načrt minimalne izjeme, ki dovoljuje odklonitev od načela večstranske trgovine.

Čeprav ta lista temelji na načelih mnogostranske trgovine, redukcije svetovnih tarif in ustanovitve carinskih zvez, vendar po mnenju ameriških gospodarstvenikov sprejem te listine na havanski konferenci ne bo dovolj. Ta načela se lahko obnesejo le v relativno uravnovešenem svetu z ustaljeno valuto in s pozitivno trgovinsko bilanco. Za Evropo bi mogel ustvariti ugodne pogoje le uspešni obnovitveni načrt. Mnogostranska trgovina ne bo le uspela evropske obnove, marveč bo Evropo obdržala na nogah tudi po doseženi obnovi.

Že odbor za evropsko gospodarsko sodelovanje, ki je pripravljaval evropski obnovitveni program na pariški konferenci, je jasno priznal potrebo po prelomitvi začaranega kroga trgovinskih omejitev in sistema dvostranske trgovine. Šestnajst sodelujočih držav je v svojem poročilu izjavilo, da hočejo: prvič čimprej odstraniti nenormalne omejitve, ki tišajo k tlom trgovino in drugič, da hočejo uvesti med seboj in ostalim svetom zdrav in uravnovešen večstranski sistem, temelječ na načelih trgovinske listine.

Glavni vzrok za sedanji dvostranski trgovinski sistem je seveda gospodarsko pomanjkanje. Večina držav ne more dopustiti, da bi bili njihovi proizvodi izvažani brez nadzorstva in ne morejo dopustiti, da bi izkupček za izvoz lahko svobodno izdajale za raznovrstni uvoz, zlasti za luksuzno blago. Celotako države, ki so vedno želele ohraniti svobodno in odprto trgovino, so se znašle v nesrečnem položaju, da so morale zgraditi nove trgovinske zapreke. Ker večine svetovnih valut ni mogoče zamenjati, ni druge poti za doseganje ravnotežja kakor direktna, kar pomeni menjalno trgovino, pri kateri služi denar le kot enota za obračunavanje ne pa kot menjalno sredstvo.

Sistem mnogostranske trgovine pa po drugi strani predvideva takšen trgovinski in finančni okvir, ki bi prevladoval v vseh državah sveta. Vsako valuto bi bilo mogoče zamenjati v poljubno drugo valuto in vsaka valuta bi bila stalna (stabilna) v sorazmerju do drugih valut. Kupci bi lahko kupovali, kjer bi hoteli, in prav tako bi prodajalci lahko prodajali svoje blago, kjer bi hoteli. Tarife in druge trgovinske zapreke bi se postopoma zniževale in ne bilo bi nikake razlike glede na narodnost kupcev in prodajalcev.

Važna prednost mnogostranskega trgovinskega sistema je v tem, da nudi ugodnosti vsem sodelujočim državam. Če kopec lahko kupuje, kjer hoče, bo kupil tam, kjer je blago najcenejše, in dotična država si bo pridobila odjemalca. Če lahko prodajalec prodaja svoje blago tam, kjer bo lahko naredil največ dobička, si bo dotična država pridobila novega prodajalca. Dobiček bosta imeli obe državi. To je osnovni gospodarski razlog za mnogostransko trgovino, domačo in zunanjo, in zato je nujno, da ta sistem zmaga. (AIS).

Zatiranje opozicije v Vzhodni Evropi

Ameriški tisk označuje beg voditeljev kmetijske gibanja Vzhodne Evrope in komunistično zatiranje ostalih opozicijskih voditeljev za znak konca stvarne opozicije v teh deželah in za skorajšnje kronanje komunističnih naporov, ki gredo za pridobitvijo popolnega nadzorstva v teh deželah. Razni ameriški članki pa poudarjajo, da bodo kmetijske stranke, ki se tradicionalno upirajo zatiranju, v inozemstvu nadaljevale svojo borbo proti komunistom, ki so se polastili oblasti v njihovih deželah.

V procesu proti voditelju romunske opozicije dr. Maniu in osemnajstim soobtožencem so izrekli obsodbe. Vodja romunske Kmečke stranke dr. Maniu je bil obsojen na dosmrtno prisilno delo, ker da so ga spoznali krivega veleizdajce. Namestnik predsednika Kmečke stranke je prav tako obsojen na dosmrtno prisilno delo.

VELIKA BRITANIJA

Tudi Britanija je zabredla v velike povojne gospodarske težave. Skozi to dobo jo vodi vlada laburistične stranke, ki je dobila pri splošnih volitvah leta 1945 veliko večino. Zadnje čase je opažati v britanski javnosti nek preobrat, kar so pokazale nedeljske občinske volitve.

Liberalni list »News Chronicle« je zato izvedel svoje lastno »Gallupovo glasovanje«, da bi ugotovil, kakšen je dejanski položaj. Vprašanje se je glasilo: nedeljske volitve so pokazale znaten odklon volilcev od laburistov. Ali naj to pomeni tudi spremembo v splošni narodni politiki? Občinske volitve niso merilo za presojanje narodne splošne politike in zato je treba biti previden pri sklepanju zaključkov iz občinskih volitev. Toda omenjeno »Gallupovo glasovanje« je potrdilo sodbo, ki so jo izrekli volivci pri nedeljskih volitvah. Poročila o tem glasovanju kažejo, da je bila dežela v prvi zimi po vojni še tesneje strnjena za laburistično vlado kakor pri splošnih volitvah.

Toda lansko zimo so laburisti začeli zgubljeni in po pregovorni krizi so začeli pridobivati konservativci. Letošnje poletje je »Gallupovo glasovanje« pokazalo, da so si laburisti in konservativci približno enaki, toda v zadnjih dveh mesecih se je krivulja konservativcev vzdignila nad laburistično krivuljo in je zdaj za 5% nad njo. (AIS)

AVSTRIJA

Avstrijski komunisti so upali, da si bodo naredili politični kapital iz vrnitve avstrijskih vojnih ujetnikov iz Sovjetske zveze, ker je pač avstrijska komunistična stranka tesneje povezana s Stalinom kakor pa z avstrijsko vlado. V tem upanju pa so se zelo urezali. Njihove upe je podrla fizično stanje 20.000 ujetnikov, ki so se vrnili, ter njihovo popisovanje sovjetskih razmer. Globok vtis so naredile izjave številnih povratnikov, pritožbe nad tem, kako so z njimi ravnali, izjave, da z večino sovjetskega prebivalstva ne ravnajo boljše kakor z ujetniki. Bivši ujetniki pripovedujejo, da je bila njihova hrana v primeri s predvojnno avstrijsko hrano obupna, da pa je bila vendar boljše kot hrana domačega prebivalstva, vsaj po mestih. Oficirji, ki so se vrnili, so se pohvalili, da so imeli dobra stanovanja, približno takšna kot ujeti oficirji drugod. Vojaki so ti dve leti živeli v taboriščih, delali ceste, hiše, izsuševali močvirja, podirali drevje, delali po rudnikih itd. Hrano so imeli različno. Neki ujetnik je rekel, da je moral sicer osem ur dnevno delati, da pa je dobil zato toplo obleko in v splošnem dobro hrano. Neki drugi delavec, ki je podiral drevje globoko v notranjosti Sovjetske zveze, se je pritoževal, da je moral jesti, česar še svinja ne bi dotaknila, da je moral do kolen brodirati po ledeni vodi in spat v mokri obleki. Neki tretji ujetnik, ki je delal pri obnovi, se je pritožil, da je moral več tednov delati noč in dan in da bi se od lakote zgrudil na cesti če ne bi dobil hrane, ki so jo odtegnili civilnemu prebivalstvu.

Najbolj zgovoren dokaz za razmere, v katerih so živeli ujetniki, so številne bolezni, s katerimi so se vrnili: od splošnega izstradanja do malarije, tuberkuloze, rev-

matizma, vodenice, težav v prebavilih itd. Po vrnitvi so morali iti v bolnišnice in so za nekaj mesecev nesposobni za delo. Njihova telesna teža je pod normalo. Ti ujetniki pripovedujejo tudi zgodbe svojih prijateljev, ki so umrli od lakote in izčrpanosti. Nekateri menijo, da so Sovjeti vrnili le tiste ujetnike, ki niso več sposobni za delo, drugi pa, da je od 100.000 avstrijskih ujetnikov ostalo pri življenju le 50.000, ki so se zdaj vrnili ali se bodo še vrnili.

FILIPINI

Dne 11. decembra bodo v Filipinski republik splošne volitve in to prvič po podelitvi neodvisnosti s strani Združenih držav dne 4. julija 1946.

Več kot 3 milijoni Filipincev bodo imeli volivno pravico ter menijo, da se jih bo 85% poslužilo te pravice.

Bližnje volitve bodo kronale dobo 46 let stalnega političnega napredka.

POLJSKA

Na Poljskem je vladna komunistična manjšina do pred nedavnega dopuščala Mikolajczyk ter Mikolajczykovi kmetijski stranki vlogo opozicije ter celo peščico poslancev v parlamentu. Tej stranki, ki ima na Poljskem brez dvoma med vsemi strankami največ pristašev, je bilo zabranjeno politično delovanje in komunisti so ji iztrgali iz rok vso oblast. To pa komunistom še ni bilo dovolj. Potrebna jim je bila neka pretveza, da bi lahko likvidirali vso formalno opozicijo. To pretvezo so našli in voditelj kmetijske stranke je moral zbežati iz države. Mikolajczykov beg je spravil poljsko vlado v precejšnjo zadrego. Ljudje so se spraševali, kako je mogoče, da tako sposobna tajna policija ni mogla prebrati bega tako važne osebnosti, kakor je Mikolajczyk? Da bi poljski ministrski predsednik to dejstvo omilil, je rekel, da so straže zapele na meji 35.000 Poljakov, ki so tudi hoteli pobegniti iz države. Ali se ni zavedel, da je s to izjavo povzročil za sedanji poljski režim neko drugo zadrego? Zakaj je hotelo toliko ljudi zbežati? In ali v poročilu o begu tolikih ljudi ni že odgovor na vprašanja kakor: pripravljanje preganjanja katoliške cerkve in pripravljanje novih procesov, ki naj bi dokazali zvezo med Mikolajczykom oziroma njegovimi pristaši in anglo-saksonskimi »imperialisti«? (AIS)

ITALIJA

Stavke milijona poljedelskih delavcev in 850.000 kovinskih delavcev v Italiji so kapital, iz katerega vleče komunizem korist v žalostnem gospodarskem položaju dežele.

Kot običajno se poslužujejo komunisti gospodarskih sredstev v politične svrhe. Komunisti upajo, da bodo izvojevali padeč vlade De Gasperija, iz katere so bili pred meseci izločeni. Komunisti bi verjetno imele večjo možnost udeležbe v novi vladi, ki bi bila nato sestavljena in v kateri bi mogoče še celo končno zagospodovali. Oni bodo še nadalje izkoriščali gospodarski položaj. Dočim se razvija in narašča moč komunistov, se slabšajo državne finance, kar je posebno res v primeru poljedelskih stavk, ki zmanjšujejo proizvodnjo živil naroda, ki ne more niti za sebe dovolj živil pridelati, temveč potrebuje inozemsko pomoč.

Vodja italijanske komunistične stranke

Palmiro Togliatti ne dopušča nobenega dvoma o tem, da vrši njegova organizacija razkrojavalno delo. On je izjavil: »Napovedujem, da bo sedanja vlada doživela brodolom v kratkem in jo bo morala nadomestiti druga.« Medtem je inflacija dosegla že takorekoč svoj maksimum. Italijani ne morejo živeti s tem, kar zaslužijo. Mnoge cene so se tekom 12 mesecev podvojile, ne glede na to, da je splošen povisek cen v primeri z letom 1939 že dosegel 2200%.

Komunisti morejo pridobivati pristaše med prebivalstvom, ki je hrbenica Italije, to je med rodbinami z mesečnim dohodkom, ki je manjši od 40 dolarjev, ker prepričljivo zatrjujejo, da bi oni mogli ustaviti inflacijo in ker izgleda, da vlada ne more podvzeti učinkovitih ukrepov proti njej.

ROMUNIJA

Na mesto štirih ministrov romunske liberalne stranke, ki so odstopili na podlagi nezaupnice, ki so jim jo izrekli v parlamentu, so imenovali za nove ministre dva komunisti, enega socialisti in enega člana Grozove Kmečke fronte. Mesto romunskega zunanjega ministra je zasedla komunistka Ana Pauker, komunist Vasile Luca je postal finančni minister, socialist Teodor Fordasescu je zavzel mesto ministra za delo, pripadnik Kmečke fronte Stanciu Stoian pa je postal minister za prosveto.

Izzivanje

»Daily Herald«, glasilo angleške delavske stranke, je objavil uvodnik z naslovom »Izzivanje«, v katerem pravi med drugim: »Svetovna javnost in vse civilizirane države bodo odobravalne izraze gnusa, ki jih je izrekel Hector McNeil nad »prostaški-mi nedostojnimi prepričji«, v katere hoče potegniti Višinski debate na zasedanju ZN. Težko je mogoče, da bi se ti mednarodni posveti tako brezkoristno nadaljevali uspešno v vzdušju neodgovornih obdolževanj. Če ima Višinski ali kak njegov prijatelj kak izrazito izzivalni in napadalni govor, se pri tem zanaša na tradicionalno obliko zastopnikov manj napadalnih držav, ki jim ne bo dopustil, da bi mu odgovorili, kakor zasluži.

Vendar pa je prišel čas, da ga nekdo opozori in g. McNeil ga je opozoril, da se Britanija pri odgovarjanju na sovjetska obrekovanja ne poslužuje umazanih metod zaradi svoje značajnosti in svoje politike, ne pa zaradi pomanjkanja materiala. Višinski dela gorostasno taktično napako s predlogom za vsiljenje cenzure svetovnemu tisku, da bi kontrolirala »vojne huj-skaže«.

Slišijo se pripombe, da je tudi Hitler imel navado imenovati druge narode vojnouhuj-skaške in zahtevati, da naj vlada nadzira tisk v svobodnih državah. Vprašanje je, ali je bila nacistična propaganda bolj izzivalna kakor sovjetska propaganda, vsekakor pa je opaziti malo razlike v tonu razdražene nedolžnosti.

Višinski uporablja naš svobodni tisk in naš svobodni parlament za napade proti britanskemu časopisju in britanskim državnikom. Ker je McNeil sam ugleden častnikar, je brez obotavljanja odbil takšne obtožbe. Njegova naloga pa bi bila lažja, če bi v njegovi lastni politični stranki ne bilo poslancev (in nekaterih ministrov), ki so se dali lahkomišelnost umazati z delom blatenja, ki ga je Višinski sipal okoli sebe s sebi lastno ihto.

(Nadaljevanje s 1. strani.)

oziroma ali je sovjetska politika še sposobna hoditi po izkušeni stari poti diplomacije in mirovnega prizadevanja. Ta pot je pot iskanja ravnotežja med težnjami in interesi velesil.

Pa pustimo, da Sovjeti resno mislijo to, kar s tako divjimi besedami govorijo in ponavljajo v Moskvi ter iz Moskve. Tudi če je temu tako, vendar ni nujno, da bi to oviralo ureditev tako nujnih praktičnih vprašanj, kakor je ureditev Nemčije ter Avstrije in pa prizadevanje za odpravo zastoja v ZN. To tudi ne bi bilo smelo braniti zahodnim satelitom Sovjetske zveze uživanja ameriške pomoči. Te države krivavo potrebujejo ameriško pomoč in bi planile po njej ter jo sprejele, če jih ne bi bila držala nazaj njihova mogočna sosedna.

Nikakor ni nujno, da bi ideološki spori silili Sovjetsko zvezo k temu, da bi v teh zadevah delala in ravnala tako, kakor je ravnala in kakor še dela. Tako tukaj, prav v »Times«, kakor v Washingtonu in v Moskvi so res padle ostre besede. Toda nekomišelnost vlade lahko kljub temu mirno povedo vse, kaj so pripravljene dati in lobiti v prizadevanju za mir, za obnovo sveta in za ureditev družine narodov. Ta pripravljenost pa je brez koristi, kakor so brez koristi zgolj prijateljske izjave Stalina in Molotova, če Sovjetska zveza ne bo od časa do časa pripravljena opustiti svojo dialektiko ter priznati, da morajo imeti prvo besedo stvarna dejstva. (AIS)

Sovjeti in Azija

Angleški dnevnik »Manchester Guardian« je objavil članek »Sovjetska zveza in Azija«, v katerem pravi:

»Zaenkrat se sovjetska politika bolj zanima za Evropo kakor za Azijo. Če izvzamemo Perzijo in v manjši meri Mandžurijo, je Sovjetska zveza v Aziji presenetljivo mirna. Če pa pogledamo zgodovino, vidimo, da Rusi nihajo med Zahodom in Vzhodom. Nekaj časa pritiskajo proti zahodu, naletijo na oviro, pa zaobrbejo na N. N. Roy, ki je navadno iz prvega vira poznal načrte kominterne, je pred kratkim napovedal, da bo kmalu prišlo do take spremembe.

Leta 1945 se je nudila Sovjetski zvezi velika priložnost na Zahodu. Pridobila si je velikanski ugled in levičarska gibanja v Evropi so bila v polni moči. Sovjetska zveza je to priložnost zaigrala, ker ni mogla pristihniti evropski liberalni tradiciji, katero je hotela Evropa na vsak način ohraniti kljub svoji novi nagajenosti h komunizmu. Če ne bo v Evropi katastrofalnega gospodarskega poloma, bo tako Sovjetska zveza v doglednem času na Zahodu ustavljena. Tako se bo spet preusmerila nazaj proti kmečkim množicam v Aziji, kjer bo našla lažji plen v temkajšni bedi starokopitni in politično trhli družbi.«

Nato list primerja sovjetsko politiko s carsko politiko v Aziji in pravi: »Carska Rusija si je podvrgla centralno Azijo, da bi jo modernizirala, industrijalizirala in vzgajala. Sovjetski imperij trdi, da je premagal razkrojavalno moč nacionalizma. Sovjeti so izgledali spore med nasprotujočimi si nacionalističnimi gibanji. Narodne jezike so sprejeli kot državne jezike ter začeli pospeševati študij narodnih književnosti ter ohranitev in poživitev narodnih umetnosti. Sovjeti trdijo, da si zaradi tega mladi narodni voditelji želijo najtesnejšo politično zvezo s Sovjetsko zvezo. Resnica je verjetno manj rožnata, v neki meri pa so Sovjeti res ustregli narodnemu čustvovanju. Zato je verjetno, da bi Sovjetska vlada pričela z aktivnejšo politiko v Aziji. Azija se bo sovjetskemu prodiranju spirala. Vsi verski voditelji se bojijo Sovjetske zveze in ne zaupajo trditvam o priljubljenosti sovjetske vlade krščanstvu in mohamedanstvu. Vera je v Aziji še vedno močna sila. Prav tako močna sila je seveda tudi konzervativnost, prav tako pa tudi ne delavnost. Mnogi, ki se borijo proti Sovjetski zvezi, ne bodo preveč zaupali v svoj uspeh. Sovjeti obljublajo malemu človeku maščevanje za preteklost ter gmotno srečo za bodočnost.«

SLOVENSKI NARODNI OBIČAJ:

STELJERAJA

Med mnogovrstnim bogastvom slovenskega naroda so gotovo narodni običaji bistven in morda najboljši del. Vsak kraj, vsak letni čas ima svoje posebnosti in svoje lepote, ki ga krasi in poživljajo stare navade, dedovane iz roda v rod, iz veka v vek.

Trdo je kmečko delo, težavno in naporno, saj ne pozna 8-urnega delavnika kakor tovarne in uradi. Premnog bi obupal in si vsled dolgočasnosti in trdote dela izbral drug poklic, ko bi ne bilo domačih praznikov, ki dajo vsemu kmečkemu življenju vse drugo, vse bolj veselo lice. Skozi celo leto se vrste stari kmečki prazniki, obdani od narodnih običajev, dajo vsakemu svoj pečat in posebnost. Kar o Novem letu nam pojo koledniki; za pust nas razveseljujejo šegavi dobrovoljci, oblečeni v pustne šeme; kdo bi opisal poezijo običajev o Veliki noči; nato Jurjevo, pa Binkošti in tako se vrsti skozi vse leto.

Med najlepše narodne običaje pa po vsej pravici spada »steljeraja«, ki je razširjena in ohranjena v Mežiški dolini. Prav je, da tudi širši sloji kaj zvedo o njej.

Ko so v glavnem spravljeni poljski pridelki pod streho, je poglobljena skrb vsakega gospodarja — stelja. Drv si je za zimo pripravil že v prejšnji zimi, seveda če je bil priden in skrben.

V Mežiški dolini velja še danes pravilo, da je treba steljo napraviti v enem dnevu za vso zimo. Zato je seveda potrebno poklicati na pomoč sosede in prijatelje, pa ne malo. Tako tudi storé. Pri vseh sosedi in še tudi dalje okrog se oglasi gospodar, kadar vabi v steljerajo. Enega moškega in eno žensko moč po navadi zahteva. Seveda mlajše moči, ki kaj odrinejo in da ne bodo zvečer stali kot bukov štor ali pa sedeli za pečjo, medtem ko se bodo drugi veselili. Srca fantov in dekličev pa utripajo v pričakovanju, komu bo pač to pot naklonjena sreča, da se bo smel odzvati vabilu. Kar vsak si želi biti povabljen.

Ko napravljajo steljo

Kakih deset do dvajset fantov in toliko dekličev povabijo, ali pa še več, kakršen je pač grunt.

Gospodinja in hčerka ali dekle pa imajo opravka v kuhinji s predpripravami. Ne sme biti prazna miza, za to je povsod v obilni meri poskrbljeno.

Ob svitu določenega dne se že zbirajo fantje, oboroženi s »kanalškami« (= male sekirice). Spremljajo jih dekliči, ki so prinesli s seboj nič koliko dobre volje. Razposajeno zabavljajo čez fante, ki se morajo kar pripraviti, da jih ne uženejo.

Gospodar se prikaže na pragu, stiskajoč pod pazduho zelenko s črničevcem. Najprej se morajo »požegnati«, da se komu kaj ne pripeti in da se vsak ogreje. Tudi dekliči. Nekatera se kremži, pa menda le radi lepšega. Vsakemu se prileže. Komu bi se ne — črničevac!?

Tako »požegnane« vodi gospodar ali pa najstarejši sin na kraj dela.

Zvrnili so ga še vsak »en štamperl«, nato pa so se razkropili v dolgi vrsti po goščavi. Kmalu se je med žvrgolenje in smeh dekličev mešalo pokljanje sekajočih sekiric. Za steljo uporabljajo namreč smrekove in borove veje.

»Tam — tam — tam — ta — ta — ta — ta — tam — tam — tam,« je odmevalo po gozdu. Šoje in vrane so z glasnim vreščanjem odletavale s smrek, vevice so začudeno strmele v razigrano družbo in se jezile na motilce njihovega mirnega kraljestva.

Eden od fantov, najdrznejši, je »oštoral« 25 do 30 metrov visoko smreko, pustil na vrhu rogovo, se oprjel, zavahnil in napravil pravo ročno stajo. In to 25 metrov visoko! Kaj boš dejal k temu telovadec, ki napraviš stajo na bradlji bora 2 metra nad zemljo? Pri tem pa že misliš, da se ves svet okrog tebe vrti.

Okrog desetih se pod težkimi jerbasi in s težkimi »grčami« mošta v roki prikazeta domači hčerki in povabita steljerajevce k malici. Dobro jim je teknila z žarkim sirom pomazana pogača, katero so zamakali z najboljšim sadjevem.

Po malici se vstopijo v krog in že zazveni pesem, se dvigne nad vrhove smrek in borovcev, zaplava nad dolino in odmeva od nasprotnih bregov doline.

»Meglince doli padajo o-o.«

Da, zapeli so, da so prisluhli fantje in dekliči, stari in mladi širom cele doline. Nato pa prešerni vriski iz zdravih fantovskih prsi, da je odjeknilo po dolini.

Zopet šale, smeh in pokljanje sekiric.

Ko se je mežnar pri sv. Egidiju, pri sv. Neži in sv. Marjeti »obesil«, je posedla družba okrog dveh miz — poveznjenih jerbosov in pokritih z belimi krušnicami — ter pridno zajemala iz velikih glinastih skled »kisevo župo«, prigrizovala pa rahle, okusne praženke (= »krofe«).

Gospodar je po jedi odmolil in zopet je zadonela pesem. Tej je sledila druga, tretja...

Od veselja je žarel obraz gospodarju, ko je gledal, kako se večajo kupi stelje v gozdu ob poteh. Zvozil jo bo že sam tekem zime.

»Obšejdežnik«

V sosednji vasi so imeli istotako steljerajo. Pesem naših je priplavala tudi do njih in ko so »dali kontra«, so se hitro zedinili, da jim pošljejo »obšejdežnik«. Mlad fant, ki je raje uganjal neumnosti in pustolovščine, kot pa plezal po smrekah ter tudi znal potegniti harmoniko, se je ponudil, da ga jim ponese. Brž mu nalože in pripravijo vse potrebno.

Krog petih, ko je bila naša družba v najboljšem razpoloženju, prišepa mednje in po pozdravu in kratkem nagovoru izroči gospodarju »paket iz Amerike«.

Pošteno je potegnil iz ponujene majolike in na vse pretege hvalil, kako lepo pojo in kako da so steljerajevci marljivi. Pazno so mu vsi sledili in čakali samo usodne besede. Prej nimajo oblasti čezenj.

»Obšejdežnik«, zakliče in v skokih zdrvi čez drn in strn.

Steljerajevci pa za njim. To je pobiral pete! Že so mu bili prav za petami, pa je preskočil jarek in se jim zopet odmaknil. Še par metrov pa bo na tuji zemlji, kjer ne bodo imeli pravice do njega. Svest si zmage, se zasmeji in ozre nazaj. Pa, joj nesreča! Z nogo je zadel ob štor in telebnil po tleh kakor je bil dolg in širok. Seveda je bil takoj ujet. Vodijo ga h gospodarju, naj on izreče obsodbo. Zmagoslavnega veselja, smeha in šal na njegov račun kar ni hotelo biti konca.

Tedaj odpre gospodar »paket« in iz ovitka privleče veliko iztrebljeno bučo. Iz buče pa jemlje stvar za stvarjo. Prinašalec pa sproti razlaga, čemu jim bo to in ono služilo.

Škatljica kolomaza, da si njegovi steljerajevci namažejo škripajoča grla.

»Štruklji« iz borovih kloc, da ne bodo stokali od lakote; smilili da so se jim, pa so jim poslali okrepčila. Namignil je pri tem na fantovske vriske.

Še in še je nosil iz buče, lepe in nelepe stvari in k vsaki je vedel kaj povedati. Smeha ni hotelo biti konec.

Ko je bila buča prazna, povzame besedo gospodar in mu med zahvalo za prejete dobrote izreče sodbo, ki se je glasila, da bo vse te dobrote on sam použil in se tako okrepil ter tako ponesel njihovim steljerajevcem dobre volje, ki je je pri njih obilo. Sledil je glasen smeh in odobravanje.

Tedaj pa se jim neopaženo približa možičel, noseč nekaj podobnega kot preje prvi. Steljerajevci pa misleč, da je to že drugi »obšejdežnik« navale nanj. Prvi izkoristi priliko in jo urnih krač pobriše. Nikdo ga ni več ujel.

Prevarani so se jezili nad samim seboj.

»Rejcl« igra za prvenstvo

Mrak je začel legati nad zemljo. Znosili so skupaj dračja, zakurili kres in ob njem zmolili Angelovo češčenje, pa še par očenašev za verne duše, za srečno noč in srečno zadnjo uro ter v čast sv. Florijanu, da bi jih obvaroval pred časnimi in večnim ognjem.

Med pesmijo so se vračali v hišo, kjer jih je čakala pogrnjena in težko obložena miza. Tja do enajstih so si sledile »rihte«, ena boljša od druge. Tudi majolika je krožila in prinašala v že itak veselo družbo še več dobre volje.

Tedaj pa se dvigne gospodar v kotu za mizo in odide iz sobe.

V težkem pričakovanju utripajo srca fantom, saj vedo kaj sledi.

Pa res! Gospodar prinaša »rejcl«.

Soba je bila na mah prazna. Odstranili

so vse, kar ni bilo neobhodno potrebno. Samo miza in klopi so ostale. Da bo dovolj prostora.

Gospodar gre v kot za mizo, dvigne »rejcl« (¼ — 1 m dolga palčica, ki je kuhana, namazana z mastjo in sploh pripravljena tako, da se ne zlomi) z obema rokama in ga med štetjem: »Ena — dve — tri!« položi na mizo. Stirideset rok seže po njem in vsak si ga želi prisvojiti. Gospodar se jih oprosti in se umačne. Živ klopčič se ruje, sope, vzdih, pače na tla, se zopet dvigne in pridružno stoka. To traja večsih pol ure ali še dalje.

Vriska zadoni po sobi in iz gruce se izvije ter zleti na sredo sobe močan fant, visoko dvigajoč »rejcl«.

To je bil »gospodinjin rejcl«.

Nežni spol je medtem pazno sledil, da se ne bi izvršila kaka »poneverba«. Sedaj so prišle one na vrsto.

Prizor se ponovi, le da imajo zdaj dekliči besedo.

Eni se je posrečilo dobiti »gospodarjev rejcl«.

Sledil je boj za debelo, namiljeno kole-rabo.

To je dala najstarejša hčerka.

Zmagovalec v prvem boju kakor tudi vsi domači se boja ne smejo udeležiti.

Podobno je pri dekličih.

Ker so bili že zmučeni, je druga hčerka »dala na loterijo«. Tu ni bilo odvisno od moči in spretnosti, temveč od sreče.

Vse to je neka tekma za prvenstvo. Ko se to konča, sledijo darila.

S »pušelcem pričnejo ples

Vrata se odpro in v sobo stopi gospodinja, noseč v rokah »pušeljc«, to je majhno drevesce, podobno božičnemu drevescu, razsvetljeno z gorečimi svečkami in »raketa-mi«, pozlačeno z zlato peno, okrašeno s cvetjem, cigaretami in cigarami, zasajeno v majhen, istotako okrašen kolaček. Še novce za 50 dinarjev je bingljal med vejami.

Za njo je sledil gospodar, noseč podobno, le drugače okrašen pušeljc. Njemu pa sledi prva hčerka, nato sin, druga hčerka itd., kolikor jih je pač bilo pri hiši, ki so hoteli nagraditi najpridnejše. Za njimi pa harmonikar igra »gospodinjin valček«.

Gospodinja s poklonom povabi fanta, ki je bil dobil »gospodinjin rejcl«, gospodar pa dekliča, ki je dobil njegov »rejcl« in nadalje vsak svoj par. V lahnem valčku se zaziblje družba po podu, noseč v rokah »pušeljce«.

»Gospodinjin valček« smejo plesati le darovatelji in zmagovalci v tekmi.

Za tem se razvije splošna zabava.

Med kitice valčkov in polk se prepleta pesem, šala, smeh in dobra volja vseh prisotnih.

»Vrban« (ki ima približno isto nalogo kot tu na Koroškem »camar« na ženitovanju) pa ima dolžnost, da zastoj spravi takoj zopet v tek, saj je bil za to že prej nagrajen s polnim klobukom dobrot in s »kranceljnom«.

Majolika je krožila, vmes kozarčki črničevca in trosila dobro voljo v poštena, zdrava srca.

Stara stenska ura se je začela pomikati čez polnoč in družba se je med pesmijo začela razhajati.

— x

Iz našega slovstva

34.

Poezijo v izbrušeni obliki klasične umirjenosti je ustvarjal Vojislav Mole. Prva pesniška zbirka »Ko so rože cvetele« je ljubezenska. Notranja doživlja v dolgih letih odsotnosti (Dunaj, Krakovo, Rim) so dala vsebino zbirki »Tristia ex Siberia«. V njej se izraža vzporedno s tem še povečana predanost antiki; pesnikov artizem je našel v njej še bolj prefinjene oblikovne možnosti.

Bohemska narava je bil Radivoj Peterlin — Petruška, pesnik popotnih motivov. Iz ruskih in skandinavskih pokrajin je črpal v zbirki »Po cesti in stepi«, iz romanjski po domačih krajih pa v »Znamenju«. Neizraziti pesniški dar se ni mogel ne v tej niti v oni knjigi povzpeti do pomembnejših pesmi.

Versko poezijo je gojila poleg Sardenka najbolj Ivana Kremžar. Skoro dvajset let je poučevala na uršulinski meščanski šoli, po prvi svetovni vojni pa je vodila učiteljske Sodelovalne »Angelčku«, »Vrtcu«, »Dom in svetu« in nabožnih listih.

Med pesnicami je omeniti še učiteljico Ljudmilo Poljančevico iz Slovenskih goric. V njenih »Poezijah« (1906) so najbolj uspele preproste pesmice po vzorcu narodne lirike.

V naslednjo dobo je kazal poeziji pota profesor dr. Jozef Lovrenčič (rojen 1890 v Kredu pri Kobaridu), pevec Goriške. Že kot drugošolec se je pojavljal v »Vrtcu«, še kot gimnazijec je objavljaj ljubezenske pesmi v »Slovanu« in »Omladini«; najmočnejše lirčne pesmi sta prinašala »Zora« in »Ljubljanski Zvon«, največ pa »Dom in svet«. Njegova poezija se je razvijala iz podajanja vtisov in občutij v ekspresionistično umetnost, v kateri si tvorčev duh prilagaja snov, tako da se v njej izrazi. Ra-

zvoj je viden v zbirki »Deveta dežela« (1917). Erotični motivi se umikajo razmišljanju in mysticizmu. Novo vsebino so donášali begunski motivi. Navdihnil so več pesmi, med katerimi je najboljša »Oče naš« (1915).

V liriki ni Lovrenčič povedal nič novega. Pozneje je prešel k epiki. Več let mu je rasel zgodovinski ep iz dijaškega srednješolskega življenja »Trentarski študent«. Gradivo je pesnik dobil v ustnem izročilu o študentu, ki se je prodal hudiču. V prozi je napisal roman o Valentinu Staniču »Cerovščkov gospod«, roman iz predkrščanskega Rima »Publius in Hispala«, povest iz 14. stoletja »Cesta in njen voz« in dr. Veliko je tudi prevajal. Poleg tega je do podrobnosti preiskal slovensko kulturno življenje na Goriškem od začetkov do današnjih dni ter o njem stalno poročal v raznih revijah.

Neenotno književnost po nastopu moderne je zgrabilo v vojni letih le neko umetnostno teženje, podprto z evropskima strujama ekspresionizmom in futurizmom. Grozote osebnega doživljanja in trpljenje naroda je prekinil prevrat leta 1918 z močno spremembo političnega, gospodarskega in družbenega položaja in z novimi duhovnimi pogledi na svet in življenje.

Nekateri tvorci besedne umetnosti, ki so začeli delovati že prej (France Bevk, Alojzij Gradnik, Ivan Pregelj), so v času med obema vojnama dosegli višek. Ostali pisci izpred vojne in med njo so nadaljevali svoje delo, a v splošnem se čuti upad njih tvorne sile, kajti čas je bil zanje prenov. Izjema je le F. S. Finžgar.

Pripovedniki te dobe so odkrili zvezo med zemljo in človekom, med preteklostjo in sedanostjo, pokazali so sodobnega človeka, ki ga večne vezi vere in krvi vežejo s svetom.

Najstarejši med njimi je Ivan Pregelj, ki je eden najbolj samoraslih slovenskih ekspresionistov. Rodil se je leta 1883 pri Sv. Luciji ob Soči. Kot gojenec malega semenišča v Gorici je že v začetku srednje šole prišel v osebni stik z dr. Mahničem, ki je bil takrat vodja zavoda. Po maturi je vstopil v bogoslovje, ga kmalu za tem zapustil in se preživljal kot urednik. Pozneje je šel na Du-

vaj, kjer je poslušal predavanja iz slavistike in germanistike. Postal je profesor ter je služboval v Gorici, Pazinu, Idriji, Kranju in Ljubljani.

Prva Pregljeva tiskana stvar je bila pesem v spomin profesorju in rojaku Andreju Kraglju. Napisal jo je 1901. leta kot šestošolec. V osmi šoli se je oglasil v Govekarjevem »Slovanu« s psevdonimom Ivo Zoran. Malo pozneje je pa prvič rabil psevdonim Mohorov, ki ga je pozneje spreminjal še dolga leta. Na Dunaju je pisal v dijaški list »Zora«. V dunajskih letih je študiral slovenske pisce iz 16. in 17. stoletja, zlasti njihov slog in besedni zaklad. Pazljivo je prebral tudi Valvazorja. Tako si je pridobil obširno znanje kulturnozgodovinskih podrobnosti in bogato besedišče.

Prva Pregljeva knjiga je bila nemška in sicer prevod Gregorčičevih pesmi »Adria-Klänge« (1908). Dve leti potem je objavil zbirko lastnih pesmi »Romantika«. Ze naslov dokazuje, da se je zavedal svoje literarne poti. Knjiga je polna religioznih motivov in srednjeveških legend. Oblikovno je Pregljeva pesem že takrat dovršena. Čisto posebna poezija so »Balade v prozi«.

Čeprav Pregelj pesnikovanja ni nikoli prav opustil, se je vendar pozneje njegova globoka umetniška narava izživljala le bolj v epični in lirčni nevezani besedi. Tik pred prvo svetovno vojno je izdal kmečko povest »Mlada Breda«. Takoj nato pa se je lotil velike zgodovinske snovi, namreč tolminskega punta iz leta 1713. Tolminske motive je Pregelj uporabil tudi v krajših sestavkih kot so: »Matkova Tina«, »Sin pogubljenega« in drugih.

Pregelj je napisal tudi več biografskih povesti. Snov je zajemal tudi iz protestantske dobe. Tudi dramatike ni zanemarjal. Njegova najmočnejša drama je »Azazel« s svetopisemskim motivom. Razen tega je napisal še več enodejank. Poleg tega je prevajal pesmi, pisal kritike, literarnozgodovinske razprave itd.

Pregelj je bil desetletju po Cankarjevi smrti nedvomno vodilni slovenski pisatelj. Ima nenavadno sočen, slikovit in bogat jezik, ki pa je mestoma malo preveč iskan.

(Konec prihodnjič.)

Disana poljana

KAKO JE STARI MOLEK TATU ISKAL

Stari Molek je izkupil na veliki ponedeljek štiri stotake za par volov. Denar je spravil v kožuh, tega pa v škrinjo. Čez teden dni je stopil po denar — listnice nikjer. Ves obupan je dolžil sina in mešetarja Miška, s katerim se je bil sporekel v gostilni.

Pri Molkovih so se pričeli pravi pasji dnevi. Oče je grmel in treskal, da nikdar tako. Domači so poznali, da ravna stari sicer pametno in varčno, kakor je bil vajen, toda kadar je začel o ukradenih denarjih, so pa le ugibali, se mu li meša malo v glavi. Sina skoraj pogledal ni in ubožec je že mislil, ali bi ne bilo najpametneje, ko bi jo pomeknil v svet. Doma je bilo že nezno.

Lepega dne — to je takoj po binkoštih — pa je stari Molek snel kljukasto palico z žeblija; to je bilo znamenje, da se odpravljajo na daljšo pot. Na mizi je težala tudi že čula, v njej debel kos kruha in malo svinjine, a v posebnem zavitku nekoliko ajdove moke in prgišče soli. Odšel je, ne da bi bil povedal, kam.

Skoro poldrugi dan je potoval v skrito gorjansko vas tam daleč za vranskimi hribi, kjer je bival glasoviti vedež Ostriženec. Njegova hiša je stala bolj na samoti. Molek se je domala bojazljivo bližal; žive duše ni videl, samo velik kodrast pes je divje lajal pred hlevom. Molek je trkal in trkal; naposled so se vrata odprla in na pragu se je prikazala ženska pri kakih štiridesetih.

»Kaj bi radi?«

»So oče doma?« je vprašal znanec.

»Ne; mislim pa, da kmalu pride. Kar noter stopite in počakajte!«

Razgovarjala sta se o nezgodi z denarjem; povedal je odkritosrčno kakor pri spovedi, odkod je, koliko otrok ima, koga sumi, da ima mešetar Miško črne brke, vse, kar je žena želela, vse je povedal. Medtem je ona gnala kolovrat in predla volno. Čez čas je ponehala in pogledala skož okno.

»Zdaj bo pa kmalu tu«, je dejala. »Še vsakomur je pomagal, bo vendar tudi vam! Pognala je kolo še hitreje, da je ropotalo in na glas cvililo. Molek pa je nekako boječ gledal na vrata, kdaj bo vstopil vedež. Ko bi ne bil tako babjeveren in malo bolj pazljiv, bi bil gotovo slišal, da je v sobi poleg njega tudi nekaj zaropotalo. Tam je namreč sedel za tanko steno starikav, obilen mož in pazno pritiskal uho na luknjo. Bil je vedež Ostriženec. Ko je žena onkraj zopet pognala kolovrat, je stopil k mizi in vzela iz majhnega zaboja sliko moža, ki je imel črne brke. To je del v žep in potihoma odšel. Pred hlevom je zadel umazano motiko na ramo in tako prikoračil v sobo.

»Ali si že okopal?« je žena naglo vprašala.

»Že — a suho je, suho!« je odgovoril Ostriženec resno in postavil motiko v kot za vrata.

»Tale oče bi radi govorili s teboj«, je menila žena, postavila kolovrat h kraju in odšla.

»Ah, vi, vi«, je rekel vedež počasi in položil roko čez čelo na oči, kakor bi se mu bleščalo, »ah, vi ste Molek iz Straže.«

»I — seveda!« je zajekal Molek, strmeč, da ga dedec pozna. »Odkod pa to veste?« je pristavil ves razburjen in presencen.

»Ej, ljubi moj, jaz vse poznam. To je moja moč. Vas so okradli«, je dejal slepar in sedel. Molku so šli lasje pokoncu.

»To je zlodej ali pa — je hotel reči, pa je stisnil jezik in le prikimal.

»Štiri sto goldinarjev, kajne?« je nadaljeval Ostriženec resno. »Za par volov ste jih vzeli in v kožuh ste jih vtekli — zvečer — doma — na veliki ponedeljek je bilo.«

Molku so se roke tresle. Plaho je gledal, oči so se mu kar izbuljile in bolj šepetal je kakor govoril: »Ka — aj, vi vse to veste?«

»Vse!« je vedež oblastno pritrdil.

»I, pa tat, kaj pa tat?« je kriknil Molek in planil s stola.

»Tudi tatu poznam. Da boste vedeli, da govorim resnico, vam ga pokažem v ogledalu. Tjale k oknu stopite, a Bog ne daj, da bi se ozrli! Bilo bi vsega konec!«

Molek je poslušal in tiščal glavo v okno. Čul je, kako je vedež hodil gori in doli, mrmral nekaj nerazumljivega in zdihoval, ko da so ga mučile silne bolesti. Čez nekaj časa je utihnil. Stal je v temnem kotu poleg okna in držal na prsih podobno, ki jo je bil vzela iz svoje zbirke. Položil jo je pod kos stekla in v somraku je bilo videti samo koščeno glavo in črne brke.

»Sem stopite in poglejte!« je velel.

Molek je bojazljivo pristopil, a komaj je

uprl oči v pobodo, je napol veselo, napol osuplo zavpil: »To je Miško!«

»Da, Miško, tisti prekanjeni mešetar!« je pritrdil Ostriženec, skril podobo pod robec in odšel iz sobe. Vrnil se je naglo in našel Molka oprtega ob kljukasto palico.

»Da, vi ste vedež, pravi vedež!« je dejal. »Pa še to mi povejte, kje je denar in kako ga bom dobil. Če ga je vzel Miško, Bog ve, kam ga je del.«

»Ej prijatelj, ta je pa druga. Vsaka vednost in moč ima svoj konec!« je odmajeval Ostriženec.

»Pa če vam je vse znano in odkrito, boste vendar tudi to vedeli!« je ugovarjal Molek nestrno.

»Kar se je zgodilo, mi je znano!« je ponavljal Ostriženec oblastno in ponosno; »prihodnost pa mi je temna in le težko jo odkrijem. No, vi ste pameten mož, toliko vam lahko povem, da je stvar draga. Treba je stopiti nekoliko srebra na brinovem ognju in potem — pa čemu bi vam pravil?«

»I, če je le na srebru, jaz ga imam!« je zavrnil Molek. Segel je pod telovnik, izvelkel širok pas pa vzela iz njega nekaj debelih tolarjev in jih pomolil vedežu. Ta jih

je spravil in odšel iz sobe: »Bom poskusil.«

Dolgo je čakal Molek. Vesel je bil, da že davno ne tako, in vendar si je dejal: »Kaj mi vse to pomaga, če ne zvem, kam je Miško del stotake?« Naposled se je Ostriženec vrnil in prinesel kepo raztaljene rude. Tolarje je bil seve spravil pa raztopil kos svinca.

»Poslušajte, oče — pa sedite! Povedal vam bom, kaj kolomon govori.«

Ko je Molek začel besedo kolomon, ga je kar izpreletelo. Vedež pa je sukalo in potakal svoj kos svinca ter slovesno govoril. »Denar ni daleč. Samo čakati bo treba. Pojdite med šmarnimi mašami ob ščipu na križpot, oddaljen devet streljajev od vsake hiše; tam potegnite ris, tri sežnje v premeru, devet v roki, in čakajte za brinovo vejo in roki, da pride kdo mimo. Vprašajte ga: »Kje imaš moj denar?« In kdor vam poreče: »Imam ga, imam« — tistega se držite!«

Po vedeževem nasvetu je Molek ustavljal na razpotju ljudi, dokler ga niso sosedje zgrda spravili domov. Vsi so bili prepričani, da se mu je zmešalo. Zategadelj so poklicali domači beračico Mesojedo, da bi ga zagovorila.

Sključena Mesojeda se je vzravnala in stopila sredi sobe. Oprta z levico ob kratko grčavo palico, je začela mahati s šopom suhe praproti proti Molku. Govorila je nekaj nerazumljivega in Molek je začudeno gledal. Pa kmalu je razumel, da velja vse to njemu.

Starka se mu je približala in ga udarila s praprotoj po rami. Ob tem je slišal Molek čudne besede: gad in gadica, modras, modrasica, kača, kačon —

Dalje ni poslušal. Skočil je, vrgel zagovarjavki koruzen storž v glavo in zarjul kakor obstreljen medved:

»Kaj? Mene zagovarjaš — mene? No, zdaj imam pa dovolj! In vi ste tudi tako neumni — se je obrnil k ženi in otrokoma, ki so prilezli iz vseh kotov. »Sedaj imam dosti! Skoda, sramota, jeza, žalost, vse je prišlo nadme; in zdaj ste še vi začeli od kraja, ko bi bil morda že pozabil! Ven — ti kljuka prismojena!«

Ko bi se Mesojeda ne bila ognila, bi jo bil razjarjeni gospodar še enkrat loputnil s storžem. Ves divji je skočil v kamro po klobuk. »Zdaj pa grem! Po svetu pojdem!« je vpil.

Domači so jokali, a starega ni genilo. Snel je klobuk s stene in hotel planiti iz hiše. A tu je z vso silo zatulila burja okrog vogla. Molek se je domislil, da je prelahko opravljen. Jezno je odprl škrinjo in potegnul iz nje kožuh, tisti nesrečni kožuh, ki ga je bil že tolikokrat pretresal in pretipal in prevrgel. A kaj je to? Doli v desnem rokavu, ki je bil na koncu tako tesen in ozek, da je šla pest komaj skozenj, se mu je roka ob nočem ustavila. »Zlomel, kaj pa je to? Da bi te strela!« je zagodrnjal in porinil pest krepko naprej. Nekaj napol mehkega, napol trdega je palo na tla, Molku pa je šinilo po glavi, kakor resničen blisk.

»Luč! Luč sem!« je vpil in tipal po tleh. Vsi so bili takoj pri njem in svetili. Na tleh pa je ležala — listnica, izgubljena listnica. Oče jo je s tresočo se roko pobral in i z nje so smuknili štirje novi stotaki.

»Tak tukaj je denar — tukaj!« je vzdihnil stari in pogledal okoli sebe kakor v sanjah.

Janko Kersnik.

Drekumrska jesen

Rumeni so jagnedi že in štokrlje na jug spet bite... Kmet mučil se je noč in dan, veselo polni zdaj svoj hram.

Videl sem že mnoge dežele. Videl sem silne madžarske stepe in neizmerna rodovitna polja. Videl sem mogočne tirolske gore in užival naravne krasote Koroške...

Vse te dežele sem videl jeseni v vsej njihovi pestri krasoti. Videl sem madžarske stepe, ko so se bleščale v nešteti barvah v jesenskem soncu. Videl sem porjavela pobočja tirolskih gora, ki so se mi zdeli v žarki sončni luči, kot bi bila pregrnjena z baržunastim pregrinjalom...

In tudi koroško jesen sem doživel; ko je šla tiho mimo nešteti jezer in gozdov, ter trosila na vse strani prelest in krasoto...

Ne rečem, da niso krasote te dežele. Posebno jeseni, ko ti pokažejo vso svojo krasoto in vse svoje bogastvo. Včasih sem presenečen nad tolikšno krasoto podvomil, če bi sploh kje doživel lepšo jesen...

Toda bil je le bežen spomin, ko sem se spomnil Prekmurja — jeseni v Prekmurju...

Tedaj ko porumene jagnedi in ko se zadnja krdela lastovk odpravljajo na jug ter ko zapuščajo štokrlje svoje domove na širokih vaških dimnikih — tedaj tudi Mura, zavita v jutranjo jesensko meglo, utihne v svoji strugi. Umirjeno in tajinstveno cinglja voda ob ustavljenih mlinskih kolekih. Povsod, kamor se ozreš, se ti odkrivajo čuda. Kakor bogato pogrnjena miza se razprostira polje okrog vasi, obdane z razkošnimi sadovnjaki, ki vabijo s svojimi težko obloženimi krošnjami. Po livadah in senožetih poredno mežika v medli sončni luči jesenski podlessek, ki se blešči kakor modri kristal med porjavelo travo. V ne-

šteti barvah žari gozd in kakor veliki cekini padajo drug za drugim listi z visokorastočega jagneda.

In zdi se ti, kakor da bi skrivnostno zvončkljali kraguljčki, ko pada list za listom v zlatordečo praprot.

V to skrivnostno šepetanje jesenske narave pa ubrano doni pastirčkova piščalka. Včasih se ta ubranost izlije v otožen napev, da začutiš v srcu kot ob slovesu. Razume to bol pastirček, da in tudi njegova Sivka, — ki se pase po osiveli senožeti — razume to bol. Pogled na umirajočo naravo in zavest ločive od nje — čeprav le za nekaj časa — mu greni veselje, da niti sredi tolike naravne krasote ne more biti vesel. In zdi se, kakor da bi tudi narava čutila isto...

Od tod to skrivnostno šelestenje, od tod ta otožen napev... Tedaj pa, ko jesenski vetrič otrese zadnje liste z jagneda, se umakne pastirček s svojo Sivko. Leno se dviga dim iznad zapuščenega štokrljinega gnezda. Sproščeno dviga sadno drevje svoje gole vrhove iznad slamnatih streh. Polje mirno in prazno strmi v megleno savino. Samotna in zapuščena se stiska senožet ob gmajno. Zadnji jesenski podlessek povesti svojo uvelo glavico in praprot zgubi svojo zlatordečo barvo.

Kakor dolge kočene roke se dvigajo brezlistni vrhovi jagnedov v jesensko nebo...

Ko pa pratika pokaže Vernih duš dan in je dneva le še za kurji korak, zavije prva jesenska burja, ki se pripodi z daljnih madžarskih step in zanaša plakajoč glas zvona, ko zvonijo večerno...

Pozno v noč slišiš ropotanje mlinov in tudi Mura se bolj srdito zaganja v svoje bregove...

— 1 — n

ROŽMARIN

Tih poznopoletni večer je padal na zemljo. Na nebu je mežikalo na milijone zvezdic. Lunin ščip je pravkar zvedavo pogledal čez vrhove in obilil dolino z mehko mesečino. V grmovju je drobil slavec svoje melodije in razveseljeval redke poslušalce.

Lipovnikovi domačiji, ki je stala na prijaznem holmcu nad vasjo, se je počasi bližal Dvornikov France. Ni mu bilo strpeti doma, moral je pogledati vsaj malo v vas.

Pred nekaj dnevi sta bila z Lipovnikovo Roziko povabljeni v »steljerajo« (domač narodni običaj ob spravljanju stelje v Mezišk dolini), pa je nanesla prilika, da sta govorila malo več kot navaden pozdrav ob srečanju. Pomenek se je sukalo okrog domačih stvari. Nič posebnega, vsakdanjosti, pa je France prav iz teh vsakdanjosti kmalu razbral, da se v njeni glavici razpletajo dobre misli, zlasti kar se tiče gospodarstva in gospodinjstva, v prsih pa ji bije blago srce, polno miline in dobrote.

Od takrat mu vstaja njena podoba pred očmi, tuje njene besede, gleda urne kretanje njenih rok... Kar obsedlo ga je nekaj,

saj sam ne ve pravzaprav kaj, in prej miren zdaj kar ne najde miru.

Danes se je bil odločil, da jo obišče in vsaj par besed spregovori z njo. Ni mogel več strpeti.

Previdno stopi krog ogla in postoji pod okencem, s katerega se je vsipal slap nagejnov, na kvišku pa je zelenel rožmarin. Ali naj potrka? Ali se bo oglasila? Kaj naj reče? V prsih mu je razbijalo srce od razburjenja, da se kar ni mogel zbrati.

Stegne roko in potrka.

»Rozika«, šepne napol glasno.

Okno se odpre in med rožmarinom se prikaže glava, obdana od temnih kodrčkov.

»Rozika, oprosti...« ne ve prav kaj povedati.

»Ti, Franček?«

»Ne hodi huda, da te zdajle budim! Rozika, nisem mogel več strpeti. Moral sem k tebi. Ali nisi huda, Rozika?«

»Kaj bom huda?« Prožila mu je roko v pozdrav.

Z obema rokama jo je zgrabil France in pridržal.

»Rozika, kako sem srečen!«

»Pričakovala sem te. Nekaj mi je reklo, da boš prišel.«

Tedaj je zadrželo v njem. Sam ni vedel, odkod je jemal besede. Tekle so mu kot nanizane na niti.

Zvezde so mežikale z jasnega neba, luna se je bila pomaknila visoko na nebesni svod, hladen vetrič je vel po dolini.

Pri okencu pa še vedno čeblija dvoje src in govori o sreči in ljubezni.

Rozika utrga rdeč nageljček, odlomi vršiček rožmarina in ga poda Francetu.

»Na, France! Za spomin!«

Pripel si ga je na suknjič in zavlekal v jasno noč...

»Pridi še!« je zaprosila.

»Pridem. Zdrava ostani!«

Kot en sam rožni vrt se mu je zdel cel svet. Še drevesa so mnogo lepše prepevala svojo večno lepo melodijo. Potoček je žuborel po svoji vijugasti strugi... Ah, vse je tako lepo! Srce mu je poskakovalo v neznanji sreči...

Še preden se je vlegel v posteljo, je poiskal glinast cvetlični lonček, v vrtu vzel prsti in posadil vršiček rožmarina.

Sam ga je vsak dan zalival in gojil nežno kot mamica svoje ljubljeno dete.

Rožmarin je rastel in se iz dneva v dan lepše razvijal.

Vojna vihra je zadivjala. Razmere so prišile Franceta, da je moral v tujino. S težkim srcem je zapustil dom, Roziko in mamico, polje in livade, gaje in gozdove; še od kravic in voličkov se je poslovil.

Naložil je kovčeg in odpotoval. Lonček z rožmarinom je vzel s seboj.

Na novem mestu je dobil svojo sobico, kjer je bil sam svoj gospodar. Na malo mizico je poleg materine slike postavil še Rozikino, na okno pa rožmarin. Skrbno ga je zalival in pri tem obujal spomine na minule srečne dni.

Pisma so se izmenjavala. Pisma, polna ljubezni, sreče, vdanosti in zvestobe...

Tedaj so našo deželo preplavili tuji. Pisma so bila polna bolečine.

Tolažili so se, da bo gorje kmalu prešlo in da bo domovina zablestela v pravi sreči, čije zarja da že blesti na obzorju. Toda čas je potekal, zaželeni sreče pa ni in ni bilo.

Rozikina pisma so postajala redkejša in vse bolj hladna.

France, ki je to opazil, je skušal vlti na papir vso svojo notranjost, vso ljubezen.

Pa zaman. Čakal je na pisma in kopnel po njih, kadar pa jih je dobil, je bil ves razočaran.

Vkljub nevarnosti se je odločil, da jo obišče. Ni je dobil. Skrila se je bila.

Medtem je dospelo od sestre pismo, v katerem mu sporoča, da si je Rezika zbrala drugega.

Zameglilo se mu je pred očmi.

Ko se opomere, počasi seže po sestrično pismo in čita:

»... Eden od zlobnih tujcev ji je zmešal glavo. Nesrečno dekle...«

Bolesten vzdih se mu je izvil iz prsi.

Kot omotičen vstane, sname sliko in jo raztrga na tisoč koščkov.

Z okna vzame zelenični rožmarin, odpre okno in ga z vso silo treščil z drugega nadstropja na pločnik pred hišo, da se razleti.

Stara Marta je gledala okrog, odkod je priletel. Pospravila je črepinje, rožmarin pa nesla kozi...

France se je zaprl sam vase. Bolečina je bila prevelika.

— nik

ŽENSKA V LUČI ZGODOVINE

Ženska ni pomenila v družini in javnem življenju zmeraj toliko, kot pomeni danes. V poganski dobi je stala na nizki stopnji suženjstva, v srednjem veku so jo prenežno opevali med obema dobama pa je dosti raznih stopenj, po katerih se je ženska spol dvigal ali padal.

V judovski dobi stare zaveze so bile ženske doma in v templjih precej čislane. Smele so se kakor moški udeleževati službe. Pri poganih pa ni veljala ženska dosti več kot navadna tovorna živina. Moški so kršili zakon, ne da bi bili kaznovani; če so bile pa ženske nezveste v zakonu, so jih zadele najstrašnejše kazni. Tudi Grki in Rimljani niso bili glede tega dosti boljše. Ohranilo se je neko pismo iz leta 1., ko se je rodil Kristus, v katerem naroča neki delavec iz Aleksandrije svoji ženi, da če bo novorojeno dete dekletce, naj ga takoj od strani. Neki krščanski pisatelj 2. stoletja po Kr. pa proslavlja kristjane, češ, da ne zametavajo svojih otrok. Sploh se vidi, da v tistih krajih, kjer je bila kultura zelo razvita, niso posebno upoštevali žensk. Sv. Jeronim poroča o nekem moškem, ki se je enaindvajsetkrat poročil in je vsako ženo zapodil, kadar se mu je hotelo. To je slika iz preteklosti, ki se je kaj malo spremenila. Tudi dandanašnji postopajo poganski narodi prav tako z žensko in isto moremo reči o naših salonskih poganih, ki ravnajo z žensko tako, kakor so ravnali z njo Grki in Rimljani.

Krščanstvu večkrat očitajo, da žensko sovraži. Tak očitke je krivičen. Krščanstvo je prešlo predpise glede ravnanja z žensko od Kristusa samega in pa iz pisem sv. Pavla. Zveličar je izbral žensko za svojo mater, je podelil ženski torej najvišjo čast in je s tem počastil ves ženski spol. Sploh je nemogoče govoriti o tem, da bi krščanstvo omalovaževalo žensko, saj je prav češčenje Matere božje tako zelo razširjeno. V evangelijih ne zasledimo niti besedice, ki bi bila naperjena zoper kako žensko. Sam Zveličar je bival v družbi žensk, je sprejemal njih dobrote, je dopustil, da so mu strege in jih je večkrat počastil. Njegov apostol Pavel pa se je večkrat jasno izrazil, da smo pred Bogom vsi enaki, češ, »bodi Grk ali barbar, gospod ali suženj, mož ali ženska« (Gal. 3, 28). S temi besedami je postavil žensko in moža v isto vrsto in je tudi zavrnil očitke, češ da je na svetu dvojna morala, ena za ženske, druga pa za moške. Krščanstvo ne pozna take dvojne mere; kadar jo moški zahtevajo, je njih zahteva le znak, da so zašli v poganstvo.

Sv. Pavlu so večkrat očitali, da ni upošteval žensk, ker bi jih sicer ne izločil iz službovanja v cerkvi, rekoč: »Ženska naj v cerkvi molči« (I. Kor. 14, 34). Vendar pa tudi vemo, da je imel sv. Pavel več ženskih pomočnic na svojih apostolskih potih in jim je bil hvaležen za njih sodelovanje in jim je izročil pozdrave. V najstarejših dobah Cerkve so imeli celo diakonisinje, ki jih je škof posvetil. Poganski modrijan Celsus, največji sovražnik krščanstva, se je norčeval, češ da je krščanstvo vera za ženske. Tudi cerkveni očetje niso zaničevali žensk, dasi navajajo glede tega Tertulijana in sv. Jeronima. Toda Tertulijan ni sledil naukom sv. Cerkve in se je pridružil sekti Montanistov. Kar pa piše sv. Jeronim zoper ženske, so take besede le v pismih na duhovnike in redovnike, kjer so opomini glede žensk na mestu. Nasprotniki navajajo tudi besede nekega škofa, ki je baje dejal na cerkvenem zboru v Maconu leta 585, da se ženska ne more imenovati homo, to je človek. Ta zbor pa ni bil pravi cerkveni zbor, temveč le sestanek nekaterih francoskih škofov. Poročajo pa, da je potem dotični škof svoje mnenje preklical, ko so ga drugi poučili o njegovi napaki. Dalje se pa tudi zdi, da so na tem sestanku govorili bolj v jezikovnem smislu, ker se je tedaj tvorila francosčina iz latinščine: iz latinske besede »homo«, ki je pomenila moškega in žensko, je nastala beseda »homme«, ki pomeni le moškega. Tudi iz pridig srednjeveških pridigarjev navajajo več stavkov, ki naj bi dokazali, da so govorili pridigarji z zaničevanjem o ženski. A če poročajo, da je dejal neki francoski pridigar, da je Kristus prav ženski naročil, naj razglasi njegovo vstajenje, ker je vedel, da se bo tako hitro raznesla novica... tedaj ni to nič novega in bi še dandanašnji dejal kak pridigar kaj takega. Če beremo n. pr. spise Albana Stolza, tedaj bi sklepali, da je ženske zelo omalovaževal. A kako zelo je prav ta pisec poznal žensko dušo in ženske visoko čislal, spoznamo iz njegovih pism, ki jih je pisal raznim ženskam. Kdor hoče biti moralist, mora upoštevati tudi temne strani ženske in jih sme včasih tudi malo pretiravati. Iz tega pa ne sledi, da zaničuje vse ženstvo. V najhujšem primeru pa

moremo navesti tudi besede sv. Terezije, ki je dejala o svojem spolu: »Nas ženske ne moreš kar tako zlahka spoznati.«

Če hočemo izvedeti sodbo srednjega veka o ženskah, tedaj moramo pomisliti, da so prav tedanje plemkinje vodile vso izobrazbo — vsaj bolj ko vitezi, ki so se brigali samo za vojne. Ne smemo pozabiti, da je bilo tedaj več moških samostanov, ki so si izvolili žensko opatinjo, za predstojnico! In da je sv. Hildegarda dajala nasvete škofom, knezom in cesarjem. Prav tako se domislamo različnih pesnikov in pesnitev, ki so naravnost pretirano častili žensko. Znane so nam tudi borbe raznih papežev, ki so si rajši nakopali sovraštvo kraljev in knezov, kakor pa da bi dovolili, da bi bil kak tak posveten knez zavrgel svojo pravo ženo in se ločil od nje. Če prebiramo razne srednjeveške knjižice, je v njih polno hvale o zakonskem stanu in ženskem spolu. Tedaj so imeli tudi dosti ustanov za ubožna dekleta, da so se mogla poročiti. Slednjic se pa spomnimo še lepe navade, da so pomilostili na smrt obsojenega zločinca, če se je izjavilo kako dekle, da se hoče poročiti z njim. Poslednji dokaz zato, kako sv. Cerkev spoštuje žensko, pa bodi še to, da proglašajo tudi ženske, bodisi device, poročene žene ali vdove — za svetnice.

Poglejmo pa, koliko je modernih romanov, iger, operet, šaljevih listov in podob, ki sramotijo žensko! Studi in gnusi se človeku, če vse to vidi in bere. Pa je prav žensk največ, ki vse tako berejo in gledajo in navdušeno ploskajo sramotilec svojega spola. Potem se ni čuditi, da je toliko moških, ki ženske prav nič ne cenijo. Znameniti nemški mislec Nietzsche, ki je bil

kaj ljubezniv v družbi žensk in ki ga ženski svet občuduje, je dejal, da so ženske mačke; v knjigi Zarathustra pa piše: »K ženskam greš! Ne pozabi vzeti biča s seboj!« In dalje: »Dasi se človek boji teh nevarnih in lepih mačk, vendar se mu smilijo, ker več trpijo, so bolj občutljive, bolj lačne ljubezni in doživljajo več razočaranj kakor kaka žival.«

In filozof Schopenhauer? Pravi, da so ženske otročje, bebaste, kratkovidne; da imajo kaj malo pameti in naravnost do blaznosti ljubijo razpisno življenje. Obtožuje jih tudi, da so nehvaležne, krivične, hinavske, izdajalske in nezveste. Da se zanimajo za umetnost in pesništvo, je le opičja lastnost in podobno. Odveč bi bilo, da bi se podrobneje bavili z vsem tem, in odveč, da bi navajali odlomke raznih romanov in dovtipov, ki ponižujejo in onečašajo žensko v današnjih dneh. Res je, da je v očeh sveta ženska zelo padla. Pač žanje zmagovalje na zunaj in dobiva razne pravice v javnem življenju. Vse to pa ne more zabrisati dejstva, da svet žensko manj in manj ceni in spoštuje. Tega so pa ženske tudi same krive. Kristus je dvignil žensko iz prahu, jo postavil enakopravno poleg moža in le pri Njem se bo mogla uveljaviti. Čim bolj se oddaljuje od Kristusa, tem bolj propada, tem bližje je poganstvu.

Če bi se združile vse resne ženske in se v svetem boju potegovala za svojo čast in bi se neusmiljeno zoperstavljale vsemu, kar jih blati in sramoti, tedaj bi bilo naše leposlovje in vsa umetnost drugačnega duha in povrnili bi se časi, ko bi cenili in spoštovali žensko tako, kakor so jo nekoč v srednjem veku. J. K.

Mohamedanski svet

Na svetu je polno raznih gibanj. K temu ga ne nagibljejo samo politični, gospodarski in vojaški razlogi, temveč tudi verski. Nele krščanska občestva, tudi druga verstva iščejo tesnih medsebojnih stikov. Posebno pozornost zasluži islamska ali mohamedanska vera in mohamedanski svet. Sedanj papež Pij XII. se na stara leta uči arabščine, ker se zaveda, da je treba o mohamedanskem pokretu imeti informacije iz prvih virov. To je pa možno le, če obvladaš arabski jezik.

Danes je na svetu v glavnem sedem verstev: 770,798.000 kristjanov, 296,000.000 mohamedancev, okrog 11 milijonov Judov, 484 milijonov budistov in 477 milijonov poganov.

Mohamedanci imajo 14% vsega zemeljskega prebivalstva, ki znaša 2.123,688.000. V Aziji živi 227 milijonov, v Afriki 58 milijonov, v Evropi 10 milijonov, v Ameriki 92.000 in v Avstraliji 5.000 mohamedancev. Prebivajo v sledečih deželah: v Turčiji, Siriji, Palestini, Iraku, Iranu, Afganistanu, Pakistanu, v enajstih južnih sovjetskih republikah, Arabiji, Egiptu, Libiji, Sudanu, Maroku, Abesiniji, Notranji Afriki, Sumatri, Javi, na Borneu in v Jugoslaviji.

Mohamedanski prebivalstvo zelo hitro narašča. V zadnjih tridesetih letih se je množilo za 49 milijonov. Egipet je imel na primer leta 1937 približno 16 milijonov,

leta 1941 pa že 17,400.000. Turčija leta 1921 približno 12 milijonov, leta 1940 pa že 18 milijonov mohamedancev. V Palestini je njih plodnost dva in pol krat tako velika, kakor judovska, v Alžiru pa štirikrat tako velika kakor v Evropi.

Za simpatije mohamedanskega sveta se potegujejo vse velesile: Sovjetska zveza, Anglija in Amerika. To kažejo dogodki v Indiji, Pakistanu, Palestini, Iranu, Iraku, Egiptu in Turčiji. Položaj mohamedanskega sveta postaja še zanimivejši, če pogledamo njegove medsebojne stike, ki jih navezuje ne le iz političnih in gospodarskih, marveč tudi iz verskih razlogov. Morda ni ravno majhna nevarnost, da njegov verski fanatizem, povezan s političnimi gibanji, znan iz zgodovine od časov Mohameda dalje še bolj razcepi svet, kakor pa je razcepljen danes.

Verska sila mohamedanstva je globoka. Neki krščanski poznavalec mohamedanstva pravi o njem: »Islam jemlje zelo resno Alaha kot Boga. Alahova enotnost in posebnost, njegovo strogo samovladarstvo in prekipevajoča vsemogočnost žari in gori v Islamu z močnim plamenom. Kdor je prisluškoval kdaj z vso svojo notranjostjo strastnemu spoštovanju, ki preveva znane izreke »Allahu akbar« (Bog je velik) in v drugemu nevoščljivji za vodstvo.

»La sharika lahu« (On nima sebi enakega),

ve, da islam vzbuja verske glasove, ki kažejo polno moč. Znani nauk: »Allahu ilahu Allah, Mohamed rasule Allah« (:Ni ga Boga razen Alaha in Mohamed je njegov prerok) zahteva popolno udanost mohamedanskemu Bogu in njegovemu preroku, brezpogojno vdanost, ki ne dopušča nikaškega dvoma in nikaškega vprašanja.

Mohamed Hvaljeni je bil rojen 570 po Kristusu v Mekki. Umrl je leta 632 v Medini in ustanovil mohamedansko vero. Obširna Arabija s svojimi puščavskim svetom je bila torej njegova domovina. Starše je zgodaj izgubil, nakar ga je vzgajal stric Abu Talib za trgovca. S petindvajsetimi leti je nastopil kot prerok v Mekki in začel učiti novo vero, v katero je povzel nekaj judovskih, nekaj krščanskih in nekaj arabskih verskih misli. Toda nova vera je vzbudila odpor in je leta 622 moral bežati v Medino. Ta njegov beg se je imenoval hedža, ki je postal mohamedanec svet dogodek. Nato se je deset let boril, da zagotovi svoje versko in politično stališče in leta 630 je zavzel Meko. Kmalu se je njegova vera razširila po vsej Arabiji. Da bi dosegel svoje namene, ni izbiral sredstev. Na razpolago je imel veliko svetnih dobrin in je bil strastem vdan človek, saj mu njegova nova vera tega ni branila. Ob smrti je imel devet žen. Učil je, da lahko uživaš naslade tega sveta in se jih veselíš, saj boš to nadaljeval v raju pri Alahu. Zoper druga verstva se moraš boriti z ognjem in mečem, jih zatirati. Čim več verskih nasprotnikov uničiš v boju, tem lepši prostor ti bo v raju odkazan. Kar ti je namenjeno od začetka, te zadene kjerkoli, tudi smrt te zadene doma ali v boju. Ta naprej določena usoda — kismet, je delala mohamedance silno bojevit.

Rastoči uspehi so Mohameda potrjevali v njegovem sanjarskem poklicu za svetovno vodstvo. Svoje versko in politično delovanje je naslonil na Alahovo vsemogočnost, kateri mora biti človek hlapčevsko vdan. Po smrti je mohamedanstvo obdalo svoje ga ustanovitelja z legendarnostjo kot junaka in vzgled najvišje kreposti, čeprav se se sam ni smatral za takega. Njegovi nauki so zbrani v koranu, islamskem sv. pismu, ki mu mohamedanci pripisujejo božji izvor. Nadangel Gabriel da mu ga je razodel. V 114 surah (odstavkih) vsebuje mešanico judovskih, krščanskih in arabskih izročil, zahteva različne moralne obveznosti in izpolnjevanje predpisov, prepoveduje svojim vernikom uživanje svinjskega mesa in opojnih pijač — vina in žganja. Dovoljuje pa mnogoženstvo (4 žene in neomejeno število sužnjev), magične navade, češčenje duhov in čaranje, kar je povzročilo hitro širjenje islama pri preprostih, neomikanih in neciviliziranih narodih.

Toda vkljub temu ne smemo islama odklanjati kot preprostega verstva. Celotno najbolj izobraženi krogi so prepričani o njegovi visoki vrednosti, ki prekaša druga verstva. Mohamedanci imajo mnogo znanih visokih šol, kjer razlagajo koran in stare nauke prilijčijo novodobnim iznajdbam in znanstvenim izvečkom. Najbolj znana taka šola je univerza v El-Azharju.

Ves mohamedanski svet se združuje vsaj idejno pod geslom »panislama« v mohamedansko bratstvo.

Pričakovati je, da se bo fanatično versko mohamedovstvo družilo s političnimi kolistmi.

Kdo bo prevzel vodstvo mohamedanskega sveta? Morda Turčija, morda Ibn Saudova Arabija, morda Egipet? Danes so voditelji posameznih mohamedanskih držav drug

Od kod živila, obleka itd.

Avstrija potrebuje letno 850.000 ton krušnega žita, da je mogoče ostati pri dosedanjem obroku kruha. Za 33. prehranbeno dobo (to je za čas od 13. X. do 9. XI.) dobijo navadni potrošniki 8 kg kruha in 2,5 kg pšenične moke ter še 200 gramov kruha ali kavinega dodatka.

Od te potrebne količine krušnega žita proizvaža domače kmetijstvo le 240.000 ton. Zelo mala pa je verjetnost, da bo letos mogoče to predpisano količino krušnega žita s kontingenti, ki so kmetom predpisani, dobiti. Zato je ministrstvo za kmetijstvo že predlagalo znižanje gornje količine na samo 180.000 ton, kar naj bi dalo za avstrijsko prehrano domače kmetijstvo.

Zavezniški nadzorni svet je tudi zvišal do sedaj predpisani kontingent oddaje živine od 79.000 ton na 92.000 ton. Poleg tega je zavezniški svet kljub zvišani oddaji živine zvišal tudi oddajo mleka od dosedanjega predpisa 640.000 ton na en milijon ton.

Za prehranbeno dobo od 13. oktobra do 9. novembra je dobila avstrijska vlada od ameriških Združenih držav tale živila: 31.600 ton moke, 980 ton mesnih konzerv, 2.680 ton masti, 680 ton testenin, 260 ton stročnic in 300 ton posnetega mleka v prahu.

Začetkom oktobra je bila sklenjena v Varšavi med avstrijsko in poljsko vlado pogodba o dobavi 1.885.000 kg rib v vrednosti 600.000 dolarjev. Dobava soljenih, zmrazjenih in deloma tudi svežih rib bi morala po pogodbi pričeti koncem oktobra in bo trajala do marca 1948. leta. Posebne železniške vagona za prevoz teh rib bodo dale na razpolago deloma avstrijske zvezne železnice deloma pa uprava poljskih železnic.

Presežek krušnega žita znaša v Sovjetski zvezi nad lastno potrebo okrog 2 milijona ton. Zato mislijo, da bi bilo naravno, če bi Sovjetska zveza, ki ima zasedeno ozemlje s skoraj polovico avstrijskega prebivalstva in je na tem ozemlju tudi največ industrijskih podjetij, ki jih opravlja in izkorišča Sovjetska zveza, da bi torej prispevala k avstrijski prehrani mesečno 10.000 ton moke, da bi bilo mogoče zvišati dnevni obrok za 250 kalorij.

V mesecih od julija do septembra t. l. je dobila Avstrija od Amerike brezplačno 205.000 ton blaga v vrednosti 43 milijonov dolarjev in sicer predvsem živila, premog, zdravila, oblečila, umetna gnojila in razno semenje.

Iz teh pošilk dobiva avstrijsko prebivalstvo še mesece glavni del racioniranih živil. Iz izkupčka za to blago se bodo financirala obnovitvena dela. Blago iz teh pošilk gre enakomerno v vse štiri zasedbene cone Avstrije.

To blago je bilo nabavljeno iz kredita 332 milijonov dolarjev, katero vsoto je odobril ameriški kongres za pomoč Avstriji, Italiji, Grčiji, Kitajski in Tržaški državi. Tudi stroške prevoza, vskladiščenja in upravne stroške plača ameriška vlada.

Delovanje pomoči iz te vsote je bilo prvotno predvideno do 30. junija 1948. Ker pa predvidoma ti zneski še ne bodo zadostovali, je že predložil predsednik Trumanov načrt za pomoč nekaterim najbolj potrebnim državam; med temi je tudi Avstrija. Za Avstrijo je predvideno, naj bi dobila kot takojšnjo pomoč še 22 milijonov dolarjev in to za čas do 31. marca 1948 in ne do 30. junija 1948, kakor je bilo prvotno predvideno.

Ameriški glavni stan je dal nadalje koncem oktobra avstrijski vladi na razpolago še 393 ton raznih semen in 440 ton asfalta. Od semen je 200 ton rži in 193 ton ječmena in je to seme določeno za setev v vseh štirih zasedbenih conah Avstrije. Kakor so ugotovili strokovnjaki ameriških zasedbenih oblast, je mogoče s temi semeni zaseti 4.000 ha njiv.

Za naše gospodarje!

Gospodarske težave kmečkega družinskega gospodarstva

Seveda pri tem delu za poživitev in obnovo pravega kmečkega duha ne smemo prezreti gospodarskih težav, ki niso sicer odločilnega pomena, ki pa vendar nakazano nalogo silno otežujejo.

Gospodarski sistem liberalizma (kapitalizem), ki mu je človeštvo dolgo malikovalo, je privedel kmečka gospodarstva v težaven položaj. Načelo popolne svobode in popolne enakosti vodi do dobrih uspehov le, če so pogoji vseh, ki ga uživajo, vsaj v glavnem enaki. Ker pa narava kot življenjski sploh ne pozna popolne enakosti, se na sebi lepa načela enakosti in svobode zmaličijo v dejansko neenakost in nasilje. Tako je uvedba gospodarskega liberalizma ne samo odpravila tlačanstvo, marveč pripeljala nešteto kmečkih posesti na boben, vsa pa v tako prezadolžitev, da morajo države žrtvovati milijarde in milijarde (kmečka razdolžitve), če hočejo, da morejo kmetije sploh še gospodarsko obstojati.

Naj navedemo nekaj najvažnejših razlik med kmečkim obratom na eni ter industrijskim oz. trgovskim obratom na drugi strani. V poljedelstvu je kapital, ki predstavlja vrednost nepremičnin (investicijski kapital) kot tudi kapital, ki predstavlja vrednost strojev, izdatke za plače in podobno (obratni kapital), mnogo dalj časa vezan kot v industriji in trgovini. Gozd potrebuje 80 do 100 let, da dozori, poljski pridelki povprečno po eno leto. Denar, ki ga vložimo v gozd, se nam izplača šele v 80 do 100 letih, tovarnar ima svojo tovarno vsaj v 25 letih izplačano. Kmet ima samo eno žetev na leto, v tovarni prinese vsak dan nove proizvode in tudi trgovcu se vsa zaloga blaga v 3 do 4 mesecih obnovi. To pa pomeni, ker je dobiček vedno možen samo kot posledica proizvodnje, da se 1000 šilingov v kmečkem gospodarstvu samo enkrat na leto obrne (napravi pot od denarja preko izdatkov za seme, gnoj, delovne moči do denarja pri prodaji) ter prinese recimo 50 šilingov dobička, dočim se ista količina v industriji in trgovini 3 do štirikrat obrne ter prinese tri do štirikrat po 50 šilingov dobička (150 do 200 šilingov). Razen tega so stroji v industriji stalno zaposleni, v kmetijstvu pa, kolikor jih sploh ima, le sorazmerno kratko dobo. Zaradi neorganiziranosti kmečkega trga so cene za industrijske proizvode (n. pr. kmečko orodje, obleka, hrana iz kolonij: kava; pa tudi iz industrijske predelave: sladkor), ki jih je kmet vedno v večji meri začel kupovati; v hudem nesorazmerju s cenami, ki jih dobi kmet za svoje pridelke. Zato je nujna posledica, da počasi, pa zato stalno nazaduje ter mu polagoma postaja nemogoče, da bi ohranil svojo rodno kmetijo pred gospodarskim propadom.

KMETIJA MORA BITI GOSPODARSKA PODLAGA ŽIVLJENJA KMEČKE DRUŽINE

To temeljno načelo, da mora vsaj znaten del kmetij biti sposobnih preživeti srednjeveliko družino in sicer tako, da tudi ob predaji kmetije »mladima« ne bo njena gospodarska sposobnost trpela (s tem pa nočemo zmanjševati pomena tudi manjših posestev zlasti za obrtnike, trgovce, enako pa tudi za delavce), so skušali ljudje tudi pravno urediti in ustaliti. Tako beremo v »Saškem zrcalu« (Sachsen-spiegel): »Kmet ima samo enega otroka«, to se pravi, samo en otrok prevzame kmetijo, ki mora ostati nedeljena in ki mora opravljati svojo vekovno opravilo, biti go-

spodarski temelj življenja vsakokratnega rodu brez ozira na rojstvo in umiranje poedincev. Zmaga individualizma v francoski revoluciji je pripeljala do sprememb tudi v družinskem pravu. Individualizem ne priznava več zakona in družine kot samostojnih družbenih celot, marveč samo kot vsoto poedincev. Danes veljavno državljansko pravo določa, da obdržita zakonca po poroki vsak svoje imetje, kot sta ga imela pred poroko, v kolikor se drugače ne dogovorita. Vsi taki dogovori glede skupnosti premoženja v zakonu kakor tudi ureditve za primer smrti morajo biti sklenjeni pred notarjem. Načelno je svobodno razpolaganje zakoncev omejeno samo po zakoniti dedni pravici.

Vendar imamo tudi še v veljavnem pravu nekaj pravnih določb, ki skušajo obvarovati kmetijo pred delitvami, ki bi jo gospodarsko slabile. Tako še velja okvirni zakon iz leta 1889 o predpisih za določanje dediščine pri takoimenovanih dednih kmetijah. Podrobnejši zakon sta izdala samo Tirolska leta 1900 in Koroška leta 1903, tako da veljajo ti predpisi samo na Tirolskem, kjer imajo za dedne kmetije (geschlossene Höfe) celo posebne zemljiške knjige, in na Koroškem. (Dalje prih.)

Obnovimo češpljeve nasade

Pred mnogo leti je bilo v vsakem sadovnjaku tudi mnogo češpljevih dreves. Vsako teh dreves je bilo zdravo in močno, vsako jesen je pa bilo na njem več sadja kot listja. Češpljevi plodovi so bili veliki in sladki, listje pa bujno in temnozeleno barve.

Danes pa dobimo po naših kmečkih sadonosnikih le še malo češpljevih dreves in še ta so zapuščena, vsa bolna in dajejo le malo plodov. Plodovi pa so čisto majhni, bolj kisli kot sladki, listje je redko in črnkaste barve. Ako bo šlo tako naprej, bodo kmalu izginila češpljeva drevesa iz naših sadonosnikov.

Vsa ta žalostna zgodba se je pričela v letu hude zime 1928. Takratni dolgotrajni in hudi mraz je uničil mnogo češpljevih dreves ali pa jih znatno poškodoval. Tudi preje so bile že večkrat hude zime, toda češpljeva drevesa niso toliko trpela. V letih pred omenjeno hudo zimo pa se je ravno pojavila na češpljevih drevesih v izredni množini škritasta uš ali kapar. Ta kapar je zelo oslabil odpornost češpljevih dreves in jim je zato mraz toliko bolj škodoval.

Od takrat pa gre hitro naprej propadanje češpljevih nasadov.

Kaj naj proti temu ukrenemo? Ali naj popolnoma opupamo nad češpljevimi nasadi in jih prepustimo še nadaljnjemu propadanju.

Škoda bi bilo za te nekaj tako lepe nasade. Zato moramo poizkusiti vse, da razmnožimo ono malo številu zdravih, močnih in odpornih dreves, ki so v naših sadovnjakih. Še je nekaj takih dreves, četudi zelo malo.

Moremo računati skoraj z gotovostjo s tem, da bodo drevesa, ki bodo zrastle iz poganjkov teh zdravih dreves, ravno tako odporna in zdrava, kako so bila matična

drevesa. Zato se tudi izplača, da ta zdrava drevesa razmnožimo.

S tem pa še ni vse narejeno. Začeti se moramo tudi zavedati, da vsako sadno drevo in tudi češpljevo drevo, potrebuje nege in oskrbe. Ta pa obstoja v tem, da predvsem zatiramo razne škodljivce češpljevih dreves, torej predvsem kaparja.

Nadalje moramo skrbeti tudi za to, da dobiva sadno drevo zadosti hranilnih snovi v zemlji. Zato moramo sadnemu drevju tudi gnojiti.

Preglejmo torej še pred zimo skrbno sadovnjake in vsa sadna drevesa. Izberimo najlepša češpljeva drevesa in skrbimo, da bomo s poganjki teh zdravih dreves spet povečali število češpljevih dreves v naših sadonosnikih.

Razen tega pa še pred zimo pognojimo vsemu sadnemu drevju.

Oddaja pridelkov do 30. novembra

Oddaja pridelkov v avstrijskih zveznih deželah ne napreduje tako, kakor je bilo predvideno in kakor bi bilo potrebno, da bi prehrana neovirano delovala. Zato je koroški deželni glavar naročil vsem okrajnim glavarjem, naj podvzamejo vse, da bodo predpisane oddaje pridelkov tudi v redu izvršene. Po teh določilih bi morali kmetje oddati pridelke v višini 50% predpisa do 31. oktobra, ostalih 50% predpisa pa do 30. novembra t.l.

Pri tem je opozarjal deželni glavar tudi na ostre ukrepe proti onim, ki ne bi zadoštili predpisom v določenem roku.

Nekateri okrajni glavarji utemeljujejo prepočasno in zakasnelo ter nezadostno oddajo pridelkov s prenizkimi cenami za kmetijske pridelke. Nadalje tudi s tem, da

kmečko prebivalstvo ne dobi niti nabavnice, še manj pa blaga, ki ga nujno potrebuje. Zato naj bi te potrebščine dobili predvsem oni kmetovalci, ki v redu oddajo svoje pridelke.

Nadalje se je pokazalo, da je treba spet preurediti sistem nakupa živine, ker pri dosedanem načinu ni bilo zadostnih uspehov. Za posamezne okraje so bili predpisani novi kontingenti oddaje živine, ki jih bo treba vsekakor izvršiti.

V posameznih okoliših dežele so bile določene posebne komisije, ki so pregledale hleve in ugotavljale, v koliko so kmetje pravilno prijavili stanje živine, zlasti število svinj. Pri tem so mogle ugotoviti komisije pri številnih živinorejcih precejšnje število svinj, ki niso bile prijavljene.

Tudi oddaja stavbnega lesa, lesa za papirnice in drv je še v velikem zaostanku. Zato so dobili okrajni glavarji seznam vseh onih, ki so v zaostanku pri oddaji lesa in drv še za leto 1946/47 in bodo morali te zaostanke vsekakor nadoknaditi.

Ne samo na Koroškem, tudi v ostalih zveznih deželah so kmetje z oddajo pridelkov v velikem zaostanku. Najslabši pri tem so posamezni okoliši Gornje Avstrije, kjer so nekatere občine oddale zelo malenkostne količine ali pa sploh še nič.

Kot protiukrepe so sedaj v nekaterih krajih, kjer so bili kmetje v velikem zaostanku z oddajo žita, predpisali povišane kontingente žita. Župane, ki so bili krivi premale oddaje ali pa so celo zagovarjali zaostanke pri oddaji pridelkov, so ukorili in nekatere tudi odstavili. Kaznovali so tudi krajevne preskrbovalne odbore, ki niso izvršili svoje dolžnosti.

Posameznim kmetom, ki so oddali premalo predpisanih pridelkov, so zapečatili tudi skednje in žitnice. Sedaj bodo morali oddati ne samo predpisane količine pridelkov, ampak celotni pridelek z izjemo onega, kar po ugotovitvi posebne komisije nujno potrebujejo za sebe, za svojo družino in za seme.

Kmečka visoka šola

V št. Stefanu pri Leobnu so koncem oktobra odprli prvo kmečko visoko šolo v Avstriji. Naloga te šole ni, da bi vzgajala kmečko mladino. Nasprotno je naloga te kmečke visoke šole, da bo skrbela za pravo kmečko izobrazbo inteligence, ki mora po svojem poklicu delati na podeželju oziroma za podeželsko prebivalstvo.

Na tej kmečki visoki šoli bodo tečaji za sodnike, upravne uradnike, občinske uradnike, zdravnike, učitelje in duhovnike. Vsi ti razni prihajajo med podeželsko prebivalstvo večkrat iz mesta ne poznajo razmer in življenja na kmetih.

Več kruha - manj žganja

V Združenih državah je koncem oktobra za en teden ustavilo obratovanje 140 destilacij, to je tovarn whiskey-ja in kemičnega alkohola. S tem hočejo prihraniti pšenico, rž in drugo žito, iz katerega izdelujejo alkohol, za prehrano v Evropi.

Cenijo, da so s tem prihranili okrog 350 tisoč ton krušnega žita. To bi zadostovalo približno za 4 do 5 mesecev za prehrano avstrijskega prebivalstva.

JANEZ JALEN:

Ovčar Marko

22.

Marko je že od spodaj videl, da bo zadnji konec poti najtežji. Tega pa ni mogel naprej vedeti, da se oprijemi, na katere je računal, majejo. Ko bi očnice ne videl, bi morda odnehal. Narahlo nagnjena skala je bila za poldrugo njegovo dolžino pod njim gladko odsekana: »Če mi spodleti... Morda se še ujamem, če pa ne, bom padel kakor kamen, kadar sem ga vrgel na strmo streho stolpa.«

Očnica ga je že naravnost dražila. Tako narahlo in urno, kakor bi še pol centa ne tehtal, je stopil čez oprijeme, izmed katerih se mu je odtrgal en sam.

Bil je pri očnici. Tako je bila lepo razcvela, da se je, pa sam ni vedel zakaj, začudil, kako da je ne varuje kača.

Stal je varno, dasi na tesnem prostoru. Skrbno je odtrgal očnico, jo zateknil za klobuk in zaukal.

»Hooohooj.« se mu je oglasil pri tropih Jok. Marko je še bolj veselo zaukal in krenil nazaj.

Predvidno je priplezal do nevarnega mesta. Preskušal je oprijeme. Spet se mu je eden odkrušil. Da se ni urno odgnal nazaj, bi padel. Tako si je ranil samo dlan.

Odločil se je preiti navzgor, pa je samo dognal, da nikjer ne doseže previsa. Zopet je sam sebi glasno pripovedoval svoje misli: »Kakor miš v mišnico sem se ujel. Miš pregleda včasih les in uide. Skale pa ne morem. Morem samo tam ven, kjer sem prišel noter. Moram!«

Poiskal je trdna oporišča in na vse moč načine skušal doseči v navznotraj upognjeni steni prihodnje oprijeme in se trudil in trudil, dokler se mu niso začela tresti kolena, da je moral odnehati: »Noge in roke imam za laket prekratke. Ko bi bilo v tej preklicani zagati vsaj toliko prostora, da bi imel kam sesti in počiti.«

Naslonil se je z obrazom na steno in dokler se mu niso umirila kolena, ni mogel nič misliti. Čimdalje bolj jasno se je zavedal, v kakšno stisko je zašel: »Pritrjene vrvi bi se moral oprijeti, pa je nimam in je nima nihče v planini. — Če priklidem Joka, bi mi prišli pomagat šele jutri zjutraj. — Če se mi pa zadremlje, bom zgrmel v globočino...«

Spomnil se je Ančke, Rozalke in Manice: »Ko bi vsaj ne bil pripovedoval o pastirju, ki se je ubil. — Ančka —!«

Poskušal je moliti, pa ni znal izreči nobene besede. Vedel pa je, da prav misli, ko se ves, živ in mrtev prepušča sveti volji božji. Zamizal je in izpregovoril: »Bog in ljuba sveta višarska Mati božja —«

Hotel se je prekrižati. Desnica kar ni hotela od skale; držala jo je strjena kri.

Zavedel se je, se pobožno prekrižal, poiskal v žepu nož in narezal na podplatih kožo na vsakem večkrat, trdno uverjen, da ga bo strjena kri obdržala na strmi, gladki skali, ko se bo pognal čez laket široko mesto brez oprijemov.

S hrptom se je obrnil k steni in čakal, da se je prilepila leva noga. Z levo roko je z vso močjo držal za trden oprijem. Nato je pritisnil okrvavljeno desnico in desno nogo na skalo in čakal. Motril je strmino pod sabo in prav nič na drugega ni več mislil kakor samo to, kako bi se vendarle ujel, če ga kri ne obdrži. Okrog glave mu

je prifrftal pisan metulj. Če bi mu sedel na čelo, bi ga ne bil mogel odpoditi.

Zopet so se mu pošibila kolena. Zavedel se je, da ne sme prav nič več čakati: »Zdaj!« ...

Če bi se bil moral pognati le za komolec dlje, bi kri ne bila vzdržala; padel bi bil. Tako se je pa krčevito držal trdnih oprijemov, kakor bi sam sebi ne mogel verjeti, da je rešen.

Nadaljnja pot do torbe, cokol in čutare tudi ni bila lahka, pa Marko jo je preplezal, da niti enkrat ni pomislil na nevarnost.

Odžejal se je z opelinjeno vodo in se odpočil. Potem je še tretjič preplezal žleb, obul nogavice in nateknil cikle. Videl je v skali krvave odtiske svojih nog in desnice in mirno presodil, v kako nevarno peč se je zaskočil: »Naka! Tudi za konje in parizar ne grem še enkrat preskakovat tega mesta oprt samo na lastno kri.«

Hitro se je povzpental navzgor, obšel Veliki plaz, stopil na čelu na rob in se oglasil Joku: »Da ne bo v skrbeh.«

Nad Vrliči je krožilo in krakalo par krokarjev in Marko se je spomnil, kako malo je manjkalo, da ne obletava jo krokarji in kavke sedaj njega, kakor so obletavali Urha, mačevskega ovčarja. In Ančka bi za pogrebom še jokati ne smela, da bi se ji ljudje ne posmehovali.

»Hvala Bogu.«

V nedeljo popoldne so vkljub vročemu soncu oživela pota in steze čez Peči. Senoseki in grabljeveke, skoro sami fantje in dekleta, redkokd je bil oženjen med njimi, so odhajali Zavrh na rovte. Bolj praznično kakor delavniško oblečeni, z nageljni in rožmarinom na klobukih in na mo-

drcih, s koso ali grabljami čez ramo, so postajali, peli in vriskali, da je bilo v vseh pod njimi marsikomudo, ker je moral ostati doma.

Ko se je znočil, so zaplapolali ob pobočju Stola številni kresovi in kakor v odgovor so kmalu nato zagoreli kresovi tudi na Jelovici in Pokluki. In pesmi in vriski niso potihnilo pozno v noč.

Vreme je bilo stanovitno in ni priganjalo k delu, pa so v ponedeljek vendar senoseki seklj že na vse zgodaj, ker zjutraj kosa najbolj reže.

Ančka, katero so vsi pohvalili, kako dobre krape je skuhalo za kosilo, je imela z gospodinjstvom ves dan zadrego, dasi ji je pomagala Rozalka.

Po večerji so senoseki in grabljeveke zakurili vrh rovta in poglobili in posedli okrog ognja. Od vseh strani so prihajali vasovavci, večinoma fantje, pa tudi nekaj deklet, kakor bi se bili dogovorili, da pridejo pozdravit novo gospodinjstvo na rovih. Podlipnikovo Ančko.

Ančke pa še ni bilo med družino. Ob ognjišču pred bajto sta hiteli z Rozalko pomivati po večerji.

Ločeno po gručah se je razpletal med vasovavci pogovor, ki se je tu in tam odtrgal v smeh. Molčala pa je pravljica, katero vsi poslušajo, in ni se oglasila pesem, katero vsi poprimajo.

Ančka in Rozalka sta pravkar pospravili pomito posodo in žlice, kar je planil iz teme k njima Volkun.

»Marko!« sta vzkliknili obe hkrati, se zagledali na stezo in čakali.

Marka pa dolgo ni bilo od nikoder in Ančka, ki bi bila čimprej rada v družini pri ognju, saj so jo že klicali, je postala nepotrpežljiva: »Le kje se obira?«

Grabaljske terice . . .

Te so pa res od vruga! Še žegnanega se ne boje! Hvala Bogu, da so sedaj delo že končale, sicer bi se prav zares ne upal tega napisati. Le če bodo drugo leto spet trle, se pa resno bojim za svojo kožo, no pa vendar upam, da me niso spoznale, ko sem se plazil okoli njih.

Saj nisem ta dan ravno »ernoborzijanal«, samo krompir sem zamenjaval za »ta drobni cuker«, saj veste, kako je, če lačni kljuni hočejo jesti — in pot me je zanesla v Grabaljo ves. Ustavil sem se pri stari grabaljski teti, ki je že tri rodove preživela, pa pravi, da je od vseh treh današnji najbolj nor. Samo ringa-rajja, druga ga nič, to znajo »ta mladi«. Na koncu, ko se še to naveličajo, se pa udarijo, da je vse krvavo. Pa po njenem mnenju je včasih kar dobro komu malo puščati, saj pravijo, da vedno le slaba kri odtече. Včasih pa je bilo vse drugače, je pripovedovala. Ob nedeljah so se dekleta skupaj zbrale in se pametno pogovorile. Čitale so skupno dobre in poučne knjige, ne pa tako kot danes, ko jim rinejo same laži v roke, pa še jezni so, če jih čitati nočejo. Najlepše v jeseni pa je vedno bilo ob času teritve.

Poprosil sem jo, naj mi kaj več pove o tej stvari, saj sem na svojem potovanju že toliko teric videl.

»To je pa takole«, mi pripoveduje. »Predno se lan tare, ga je treba za nekaj tednov pogrnuti po travniku, da ob soncu in dežju postane gođen za trenje. Navada je, da se pred sveto Uršulo ne sme pričeti s tem delom. Ko je lan že gođen, ga zvežejo v velike snope in ga zvoziyo k sušilnici. To je čisto preprosta naprava: v zemljo skopana jama, obložena s kamenjem, na vrhu je s kamenja narejen okvir, na ta okvir pa je položena iz leščevih palic narejena mreža, na kateri se suši lan. Kuri se na dnu jame, ali pa nekaj metrov proč od jame in je nato po kanalu kakor po dimniku speljan vroči zrak v sušilnico.«

»Teritev se začne navadno kmalu po polnoči. Najprej mora gospodinja pripraviti tericam bogat prigrizek. V prejšnjih časih so bile celo jedi natanko določene. Seveda ne manjka pijače, saj tako delo se mora v najboljšem razpoloženju začeti. Ko so se najedle, se po dve in dve odpravita na kraj, kjer je sušilnica in so postavljene trlice. Vaški fantje jim med potjo ves čas nagajajo, ob potu jim prižigajo baklje, jim mečejo polena pod noge, jim kak hloď zavale čez plot, če so pa prav zlobni, jim pa celo vrz privežejo čez pot, da se marsikatera zvrne na tla. Seveda se vse te hudobije še stokrat nad njimi maščujejo. Ko vse te ovire terice premagajo, se delo začne. Ena od teric mora k sušilnici, da tam pazi, da se lan ne zažge; tej pravijo »suha baba«. Ostale pa grede vsaka k svoji trlici. Delo gre kar moči hitro, prav po udarniško, saj je največja čast za terice, če se delo čimprej konča. Ko se prvo jutro zdani, privežejo na visok drog lep šopek rožmarina in roženkavta, da se že od daleč vidi, kje so terice. Vidite, tak je začetek teritve. Če pa hočete še druge navade videti, je pa najboljše, da kar k njim greste, samo pozor-

ni bodite, da se vam kaj hudega ne zgodi. Morda bo celo boljše, da jih bolj od strani opazujete.«

Ubogal sem jo. Mračilo se je že, ko sem se potuhnil v grmovje tik sušilnice. Da bi slišali, kakšno pokanje je bilo, skoraj bi oglušil! Pogovor se je pa le okrog tega vrtel, katera bo nova žrtev, ki jim bo padla v roke. Pa komaj nekaj minut preteče, že zavpije ena: »Aha, sedaj pa gre nekdo, ta nam pa ne uide. Hitro pripravite pušeljce pa »pšenice« naprodaj!« (Pšenico imenujejo pezdri). — Brž kar dve skočita, da sta potrebno pripravili.

»E, nič ne bo«, pravi druga, ki je ves čas opazovala, kdo prihaja — »fajmošter so, tega pa ne smemo »nabulati« (nabulati pomeni, da žrtev natlačijo z pezdrijem prav povsod, za hlače, za srajco, v žepe, sploh kjer je kakšna odprtina).

»Kaj nas briga! Terice imamo svoje postave, žet tavžent let stare, če se ne bo znal odkupiti, bo šel tako nabasani kot žakelj od nas; pa čeprav po vsem grabaljskem lesu otresa svoje hlače in srajco! Postave so postave!« pravi Urša.

»Nikarte, boste videli, da nas bodo še z prižnice zmerjali!« — pravi spet prva.

»Nič zato, bomo vsaj rešile svojo čast! Če jih ne nabulamo ali pa vsaj z vodo ne polijemo, se nam bodo do konca sveta smejali, kakšne bojazljivke smo!« — pravi Urša.

In gospod župnik se približajo. »Bog daj dober večer!« — pravijo. »Kako vam gre?«

Urša je že zraven. »O, gospod fajmošter so prišli! Korajžni pa ste. Pa zakaj bi ne bili, saj smo tu same poštene ženske, same device, pa same lažnice. Taki pa menda vendar ne boste, da ne bi nekaj pšenice od nas kupili, saj ne bo draga, vsak pošten fant jo kupi. Če pa nočete, e, potem pa vam bo slaba predla!«

»Device, lažnice, poštene, slaba predla . . .« mrmra ubogi župnik sredi teric, ki so vse kar na mah pustile delo. Vsaka je zagrabila polno pest »pšenice«, ena jo je pa kar v predpasnik nagrabila. Vse se vstopijo okrog ubogega fajmoštra, ki je že slutil, da ga nekaj strašnega čaka. Revež ni menda prav nič poznal njihovih zlobnih navad.

»Lejte, lejte, še vse device, še vse poštene! Zelo čudno se mu je zdelo, saj je svojo faro gledal v čisto drugi luči. Le če bi tiste besedice »lažnice« ne bi Urša rekla, pa bi jim skoraj verjel.

»No, pa kaj bi pravzaprav rade od mene, kako pa naj plačam vašo »pšenico«?

»E, ne bo poceni, saj veste, da gre danes vse na črno! Pijače, ali pa denarja hočemo! Naša grla so tako suha in zaprašena! Pijače hočemo, da nas malo poživi, ali pa z denarjem plačajte, pa si bomo »ta kratkega« kupile!«

Gospod župnik je videl, da pomoči ni, zlasti t, ko so vse že dvigale pesti s »pšenico«. »No vam pa dam nekaj, če je že taka stara navada, teh pač ne smemo opuščati.« Ves je prebledel nesrečnež, v žep je segel, pa videl, da je ves denar pozabil doma, še

groša ni v žepu imel. — »Za božjo voljo, denar sem pozabil doma, kaj naj pa sedaj storim?«

»Ja, nič ne pomaga!« vpije Urša. »Postava je postava, tavžent let je zapisana, kdor ne plača, ga bomo pa me plačale.«

Kar v trenutku je bil župnik povezan s predivom, še premakniti se ni mogel. Ene so mu začele polniti žepe s »pšenico«, Urša je zagrabila ogromno pest, da mu je nabala v žep, toda žep ni bil prazen. Še premakniti se ni mogel ubogi fajmošter, ko mu je vlekla Urša iz žepa steklenico — prav dobrega žganja.

»O za božjo voljo, tega pa nikar!« — tarna župnik. »Tega so mi pa Vižarjeva mati dali. Za revmatizem ga bom imel, pa slabo mi je tako rado.«

»Nič ne pomaga, me smo tudi že polne revmatizma! Kakor hočete, steklenica je naša ali pa izvršimo postavo do konca.«

Menda gospod še ni bil v takem precepu vse življenje. Na eni strani dobra kapljica, ki bi ga gotovo ozdravila revmatizma in želočnih krčev, na drugi strani pa je revež

RADIŠE

Na Radišah so kmetije, od katerih nobena ni graščina. Mali ali večji kmetje si tudi dandanašnji prislužijo denar le s težavo. Le tu in tam se komu posreči, da vzredi konja in dobi zanj malo več. Polja so suha in rodé, zlasti letos, ko je bilo suho leto in letina pomanjkljiva, bolj slabo kakor dobro. In tako je kmet v zadregi in težavah, če pride primer in mora plačati večjo vsoto za to ali ono stvar. Ni dolgo tega, ko je žena nekega kmeta bila na porodu. Mož je poslal po zdravnika, ki je tudi prišel. S seboj je pripeljal še babico. Zdravnik je srečno opravil in trud ter pot nista bila zastoj. Mož je bil srečen, ko je videl, da je pri materi in otroku vse v redu. Zdjaj pa pride račun. Znašal je 600 šil za zdravnika in 100 šil za babico. Kmet jih je sicer težko, pa rad plačal, samo da sta bila rešena mati in otrok.

Toda taki primeri nam kažejo, da nekaj ni v redu. Vsak posel pri hiši ima bolniško zaravovanje, če se pa kmetu kaj zgodi, pade vse breme nanj. Prav bi bilo, če bi država dala nekaj iz javnih sredstev za take primere. Naložiti kmetu vse, je krivično in prehudo. Sicer pa bi bilo umestno tudi ugotoviti, če je tako visok račun upravičen, kajti če bi nastopilo pri nekem kmetu par takih slučajev, bi taka kmetija kmalu prišla na »boben«.

CELOVEC

Nekatere obrti so že od nekdanj vezane na koncesijo ali obrtno dovoljenje. Tako je bilo do leta 1933, ko je vlada proglasila obrtno zaporo na podlagi vojne pooblastilne postave iz leta 1917. Postava pravi, da je to za prehodni čas, pa je še danes v veljavi. Po poročilu obrtne zbornice 2. novembra je bil položaj leta 1945 v Celovcu sledeč:

Podjetja	obravnavana	dovoljena
obrtna	1875	1329
industrijska	405	70
trgovinska	1771	1033
tujsko-prometna	380	320
splošni promet	169	29

Ko je Ančka hvalila pesem in pevce, se je ustavila pred njo Manica: »Joj! Kako lepo očnico je prinesel tebi Marko.«

Praden je Ančka utegnila odgovoriti, je posegel vmes že Šimen: »Dekliček! Ko bi bil jaz Podlipnikov ovčar in bi imel tako čas kakor on, bi prinesel Ančki tako veliko rožo, kakor je monštranca na Rodinah.«

»Lažeš!« se je razhudil otrok. »Očnica kakor monštranca velika nikjer ne cvete. Kaj ne, da ne, Marko?«

»Nikjer, Manica.«

»No, si slišal?«

»Kaj misliš, otrok, da vaš Maško vse ve?«

»Toliko že kakor ti.«

Oglasila se je Ančka: »Manica! Nazaj k Cenuku pojdi in ne jezikač odraslim.« Bodlo jo je, ker je Marko razdelil rože med dekleta.

Manica ni bila prav nič užaljena, saj jo je Rozalka vedno učila, da morajo biti otroci tiho, kadar govore odrasli. Umeknila se je k Cenuku, ki je bil istih misli z njo, da ima Marko prav in ne Višnarjev.

Rozalka se je namrdnila. Prav nič ji niso bile všeč Ančkine besede. Marka so pa naravnost zabojele. Tonej, ki ni vedel, kako je med Markom in Ančko, mu je pošepetal: »Ali si slišal, kako bogati skupaj drže?«

Marko mu ni odgovoril. Samo pokimal je:

Ančka je sedla v družčino, Šimen poleg nje. Da so fantje Ančko kot domačo hčer izmed vseh deklet najbolj častili, to Marka ni prav nič žalilo; tako se spodobila na rovtih. Tudi žirovniškimi fantom ni nič zamerilo, ker so pogovore čimdalje bolj pogosto zaobračali tako, da so izzveneli v: »Šimen

zvezan in že je gledal v duhu samega sebo, kako bo stresal sredi lesa »pšenico« iz žepov in hlače.

Jaz, škodoželjen, kot sem, sem skoraj zavpil: »Nikar steklenice iz rok!«

Župnik pa po dolgem prevdanku, neskončno žalosten pravi: »Pa naj bo, naj vam ga Bog požegna, samo Vižarjevi materi ne povejte, sicer ga mi ne bodo nikdar več dali, ko sem to zdravilo tako sramotno zapravil.«

Urša je dala povelje, naj ga razvežejo. Fajmošter pa, od veselja da je prost, se je prav sladko nasmejäl. Seveda so mu sedaj pripelje ogromen pušeljce na jopič, saj je rešil svojo fantovsko čast, in v pravem vselem razpoloženju so pogledali steklenici prav do dna. Terice in župnik so oprali svojo čast. Vižarjeva mati bodo pa tudi gotovo tako dobri pa poslali gospodu še eno steklenico, saj sicer se bo bolezen gotovo poslabšala.

Jaz pa sem jo seveda tudi ucvril, pa kar čez vrtove, saj blizu se nisem upal, ker nisem imel niti denarja, še manj pa kaj žganega s seboj.

Iz visokih števil se vidi pomen in nevarnost prepovedi. Celovška zbornica stoji na stališču, da je treba razločevati med izbiranjem in izvajanjem poklica. Izbiranje naj bo vsakemu na prosto dano, izvajanje pa naj bo urejeno. Ker tisti, ki se poklica ni izučil, ga tudi ne more izvajati, drugod pa prepoved ni na mestu. Dalje zbornica pravi:

»Splošno pravno načelo brani pridobljene pravice, zato je nerazumljivo, zakaj bi se podjetniki ne smeli varovati proti neznosnemu dotoku novih obrtnikov.«

To je čudno pojmovanje. Nemogoče je, da bi postava bila zato, da bi branila stara in morda premožna podjetja, napram mlajšim podjetnikom. Po drugi strani pa imamo prav pri nas na Koroškem, kjer je jezikovno mešano ozemlje, primere, kam pride narodna nestrpnost. V večini primerih je tako, da je Nemeec naklonjen Nemcu in Slovenec Slovencu. In tukaj je treba poskrbeti, da Nemeec ne bo Slovenec odrekel obrtnega dovoljenja, samo zato ker je Slovenec, in da Slovenec (ki ga pa ni v uradih) ne bo Nemcu kratil pravice.

Koroški Slovenci kot narodna in politična manjšina zahtevamo enakopravnost in ni na mestu, da bi nam kdor koli branil priti do gospodarske samostojnosti.

LOČE

Naš gospod župnik je odšel v Gradec, kjer ga bodo operirali na nogi. Želimo mu iz vsega srca, da bi operacijo srečno prestopal in se čimprej vrnil med nas.

Nedavno je strašila po naši okolici letča prehranjevalna komisija, ki je na lova za kalorijami spravila v zadrego vse one proizvajalce, ki jih je v ta namen posetila. Sliši se, da bo ta nezaželjena komisija večkrat pregledovala naše hleve in kašče. Dasi je nezačudenost in zaskrbljenost prizadetih vsekakor utemeljena, je godrnjanje prikrajšanih razumljivo, ker ne smemo pozabiti, da prašičereja vedno bolj peša in je prašičev za zakol vedno manj, čeprav so prašiči postali že tako »učeni«, da se kar sami skrijejo pred letočo komisijo.

V Rutah je umrl v častiljivi starosti 87 let Adam Tarman, po domače Trantin.

Tudi Rozalki se je čudno zdelo, kako da je Volkun pritekel toliko pred bratom. Ko je pa v svitu ognja opazila, kako se Marko počasi in varno prestopa, ga je šepetaje vprašala, ali je truden tako hudo ali ga noge bole.

Marko pa se ni izdal in jo je zavrnil precej osorno in glasno, da je tudi Ančka slišala: »Saj ni treba, da bi se mi vedno mudilo, kakor bi me medved podil.«

Ančka, ponosna na to, da kuha na rovtih, je pa z nekako očitajočim glasom oponešla ovčarju: »Malo bolj bi se bil pa lahko podvizal, da bi bil vsaj večerjal z nami.«

Marko, res truden in noge so ga skelele, čeprav je bil v nogavice pod podplate podložil liste divjega boba, je vprašujoče gledal Ančko in skušal ugeniti, zakaj ni prijazna z njim: »Saj sem sam skuhal, sebi in Volkunu, da sva oba imela dovolj.« Tega pa ni povedal Marko, da sam skoraj nič ni mogel jesti.

Rozalka, ki je brata bolj poznala kakor Ančka, je vedela, da mu je nekaj. Molčala je in čakala. »Ne bom silila vanj, morda bo sam namignil.« Ker je molčala tudi Ančka, je Marko snel s klobuka očnico, ki jo je dopoldne v Vrličih odtrgal za Ančko.

»Ančka! Ali si videla že kdaj tako zvezdo?«

»Ne še.«

»Jaz tudi ne.«

»Jej, je lepa.« se je začudila Rozalka.

»Ančka! Tvoja je.«

Marko je pričakoval, da bo Ančka, ko ji bo dal s tolikim trudom in nevarnostjo pridobljeni cvet, rekla kakšno tako besedo ali ga da bo tako pogledala ali ga mu bo na en ali drugi način povedala: »Ti, moj

Marko, moj fant!« Da bi opazila vsaj njegovo ranjeno desnico. Pa je ni. Saj milovati bi se ne bil dal. Pa vendar —

Ančka je sprejela rožo in vsa vzradoščena rekla: »Nocoj se bom pa postavila.«

Marko je spoznal, po glasu in pogledu je spoznal, da Ančka ni prav nič mislila nanj, pač pa samo na to, kako se bo kot domača Podlipnikova hči, ki prvič gospodinji na rovtih, postavljala pri ognju med dekleti in fanti. In očnice ni bila vesela zato, ker jo ji je prinesel Marko, pač pa zato, ker nobena druga ne bo imela takega šopka na modretu.

Marko je bil žalosten in ključalo mu je v podplatin. Dal je Rozalki izmed ostalih očnic druga dva najlepša cveta, namenil ji je sicer enega samega in bi bil potem vse cvetje poklonil Ančki, sedaj ga pa ni. Odšel je k ognju in je vse očnice razdelil med dekleta, še Manica je dobila svojo. »Samo Ančka in Rozalka bi se bili postavljali z očnicami, sedaj se bodo vse; naj se zahvalijo Ančkini ničemerčnosti!« S to mislijo je je umaknil iz vselega kroga h Kuharjevemu Toneju, s katerim sta se pogovarjala o bečelah in sta razgovore drugih samo od strani poslušala.

Med fanti, ki so prišli vasovat, je imel prvo besedo Višnarjev Šimen iz Zirovnice. Bil je lep in zgovoren, da ni bil nikoli v zadregi za odgovor, in doma je bil z ene najpremožnejših kmetij. Ko sta prišli Ančka in Rozalka k ognju, se za Rozalko še zmenil ni. Ančki pa je stopil naproti: »Dober večer, Ančka! Kako si brhka danes in boš vsak dan gorši. Fantje, zapojmo ji pesem!«

In so zapeli. Pa kako. Najboljše pevce je pripeljal Šimen s sabo.

RADIO CELOVEC

PREGLED NAŠE NARODNE ZGODOVINE V SREDNJEM Veku

govori po časopisu

Umetnostno ustvarjanje

V več predavanjih smo razmišljali o življenju in delu naših prednikov v 12., 13. in 14. stoletju. Ob zaključku te dobe se oziramo še enkrat nazaj in strnimo vsa opazovanja in dognanja v skupno sliko.

Naš zgodovinar, prof. Milko Kos, ki nam je bil glavni vir tudi za ta obdobja, poudarja, da moremo za čas od 12. pa do začetka 14. stoletja z upravičenostjo reči, da je v zgodovini Slovencev in njihove zemlje višek zgodovinske dobe (epohe), ki smo jo navajeni imenovati srednji vek. Po stoletjih izrazite prehodne dobe v zgodnjem veku s še neustaljenimi, gospodarskimi, socialnimi ter splošno-kulturnimi oblikami pride v 12. stol. do mirnejšega razvoja, ki je privedel Slovenijo in Slovence dokončno v naročje zapadneevropske politike in kulture. Vsi za to značilni pojavi najdejo svoj izraz med Slovenci in na ozemlju, na katerem ti še bivajo.

Vpliv zapadne kulture

Velika politična, gospodarska, socialna in duhovna gibanja ter struje, ki pretežno spadajo na Evropo, dosežejo v 12. in 13. stol. slovensko zemljo. Visoko plemstvo, domačina in tujeja izvora, propade ali pa malodane izumre. Vodilno vlogo si pribore mali plemiči, ministeriali in vitezi, ki razširjajo svojo tipično viteško kulturo tudi na slovenskih tleh. Ob plemiču prihajata v visoki srednjeveški dobi do večje veljave še meščan in kmet. Razvoj prvega se dvigne od skromnih začetkov, ki imajo svoje izhodišče v trgovini in obrti, do političnega pomena. Kmet se sicer pri nas politično ne uveljavi, ker pa je potisnjen v splošno razvojno smer svojega tovariša v zapadni in srednji Evropi, se njegovo gospodarsko in socialno stanje od 12. stol. dalje znatno izboljšuje. Cerkev doseže po burnih časih investiturnega boja, ki se ni izognil slovenske zemlje, dobo mirnega razvoja in velikih uspehov. Evropeizacija celokupnega političnega, gospodarskega, socialnega ter kulturnega življenja na slovenskih tleh, čeprav je prišla k nam po ogromni večini od Nemcev ali po njih in ima zato na zunanem nemški značaj, je v svojem bistvu zapadneevropska. Slovenec-plemič, Slovenec-meščan in Slovenec-duhovnik ji podlegajo vedno bolj in se ji skoraj povsem vdajo. Vzporedno z evropeizacijo in germanizacijo se plemič, meščan in duhovnik v političnem in socialnem oziru vedno bolj oddaljujejo od kmeta, ki je edini, do malega nepomešan, ohranil svoj slovenski značaj in dosledno uporabljal svojo slovensko govorico. Edino slovenski kmet je s svojo živlavo vztrajnostjo in prirojeno konservativnostjo ohranil Slovencev ozemlje, na katerem so se do danes obdržali. A prav kmet ni dosegel politične veljave in je v primeri z ostalimi stanovi ostal na nižji socialni stopnji. V političnem življenju imajo kmetje, rli kar je že skoraj isto, Slovenci, čim bolj se bližamo koncu srednjega veka, pasivno vlogo.

Uporaba slovenskega pismenega jezika

Pasivno sprejemajo Slovenci v začetku tudi duhovno, umetnostno in materialno kulturo zapadneevropskega izvora, ki je od časov frankovske nadvlade začela prodirati in se širiti na slovenskem ozemlju. V prvih stoletjih tujega političnega gospodarstva spomeniki te duhovne in umetnostne kulture pri nas niso posebno številni, ali pa vsaj niso ohranjeni. Z malimi izjemami do 12. stol. ne poznamo literarnih in umetnostnih spomenikov, nastalih na slovenskih tleh. Šele od konca 12. stol. naprej se začne pojavljati, kažejo pa še vedno vse znake kulturno-kolonizatoričnega značaja. Nemška junaška in viteška pesem, ki ni bila pri nas neznana in ji tudi naši kraji in ljudje niso bili neznani, spada semkaj. Narod je do te uvedbe literature in umetnosti še dolgo pasiven. Literarnih spomenikov in tekstov, nastalih na današnjih tleh, je le pičlo število. Še manj je med njimi takih, ki bi imeli za avtorje domačine. Prvi so iz 13. stol., toda vsi v latinskem ali nemškem jeziku. Nekaj boljnih beležk je vse, kar se nam je v slovenskem jeziku zapisanega ohranilo iz te epohe. Mogoče je, da sega vanjo še slovenski prevod Zdravemarije in prevod kake duhovne pesmi. Le »narodna pesem je bila višek oblikovanja v slovenski besedi srednjega veka«.

Listine so sestavljene na enak način kot na sosednjih italjskih in nemških tleh. Njihov jezik je latinski, od druge polovice 13. stol. tudi v vedno večji meri nemški. Notarska listina in listina s pečatom sta oba glavna diplomatska tipa na slovenskih tleh od 12. stol. dalje.

Umetnostno ustvarjanje se pri Slovencih izživlja v dveh smereh, v ljudski umetnosti, ki so jo Slovenci prinesli s seboj in v novi domovini dalje oblikovali, ter v zapadni umetnosti, uvedeni s krščanstvom in tujo politično nadvlado. Obe smeri imata v prvih stoletjih le malo skupnega. Tradicionalna ljudska umetnost se razvija po svoje dalje in se kaže v narodni noši, obrti, gradnji hiš ter v ornamentiki vobče. Ohranjenih predmetov iz te dobe skoraj ni. Najstarejši opisi slovenske noše segajo do 12. in 13. stol. nazaj.

Uvedena tuja umetnost ima zaenkrat svoje naročnike in lastnike po večini le v krogih, ki so bili našemu narodu tuji ali vsaj že odtujeni. Tako je z umetnostjo romanskega sloga, ki je v razdobju od 11. do prve polovice 13. stol. zapustila pri nas le maloštevilne ohranjene spomenike. Po večini pripadajo stavbinski umetnosti. Prvi samostani, najodličnejši dinasti in plemiči v deželi ter prafarni sedeži so njihovi naročniki in imetniki. Med najodličnejše, danes deloma v predelani obliki ohranjene, spada cerkev najstarejšega samostana na Kranjskem v Stični, ki je bila, prejkone po mojstru-Francozu, sezidana v drugi polovici 12. stol.; kapela v dvoje nadstropij na Malem gradu v Kamniku, ki je last prvih

gospodov takratne Kranjske, Andechsov, in se dokumentarno omenja leta 1250; delj farnih cerkva v Spitaliču pri Konjicah, v Starem trgu pri Ložu in v Kostanjevici ter še nekateri drugi. V poznoromansko dobo spadajo deli cerkv v Laškem, Vuzevici in kapela križnega hodnika v nekdanjem dominikanskem samostanu v Ptujju. V slikarstvu stoji na prvem mestu iluminirani rokopisi stiškega skriptorija iz druge polovice 12. stol., ki so po svojem okrasju in vsebini sicer odvisni od nemških in francoskih vzorcev, ali vendar priča primeroma zgodnjega umetnostnega in literarnega ustvarjanja na slovenskih tleh.

Zaradi zakasnitve nasproti razvoju na zapadu moremo o prehodu iz romanskega v gotski slog govoriti pri nas šele sredi 13. stoletja. Zato pa prevladuje gotika na Slovenskem še globoko v 16. stoletje.

V dobi, ki jo v zgodovini umetnosti imenujemo gotsko, sta se obe smeri umetnostnega ustvarjanja približali; narod se je globlje uživel v zapadneevropsko umetnostno kulturo, oplodivši jo z mnogimi elementi svoje tradicionalne umetnosti. V 14. stoletju pridejo ob velikem razmahu gotskega stavbarstva, kiparstva in slikarstva v poštev že naročniki in ustvaritelji, pripadajoči stanu, ki je bil skoraj izključno slovenski, namreč kmetstvu. Nedvomno je ugodno gospodarsko stanje našega podeželskega prebivalstva v poznejšem srednjem veku omogočilo mnoge spomenike slovenske kmetijske gotike. Takrat je slovenski kmet začel postavljati številne in tipične živo slikane cerkve na naših gorah in gričih, vaseh in ravninah, ki so še danes značilna podoba slovenske pokrajine.

Borba Habsburžanov za nadoblast

Politični zgodovini razdobja, čigar umetnostno ustvarjanje smo z nekoliko besedami skušali označiti, daje poglavito obelježje borba tujih dinastov za politično prevlado nad slovensko zemljo. V tekmi zmagaajo Habsburžani. Od bitke pri Dürnkrotu, ki so jo imenovali tudi »rojstno uro avstrijsko-ogrske monarhije«, je preteklo komaj sto let in že so preko slovenske zemlje dosegli Habsburžani skrajne severne zali-ve Jadranskega morja. Težke krize, ki so poleg velikega dela Evrope zadele v 15. stoletju tudi slovensko zemljo, so postavile vprašanje, ali se bo v tako hitrem poletu pridobljena oblast habsburškega rodu pri nas in drugod mogla obdržati. Odgovor na to daje zgodovina 15. stoletja.

Petnajsto stoletje pa je v zgodovini Slovencev in slovenske zemlje, kot bomo videli, doba velikih kriz: političnih, socialnih in gospodarskih. Pojavi, ki so spremljali te krize, niso bili omejeni le na slovensko zemljo in na slovenske ljudi. V kolikor se kažejo med nami in na naših tleh, so po večini le del in odmev splošnega političnega, gospodarskega, socialnega in kulturnega stanja takratne Evrope. Slovenija je pri tem le več ali manj soudeležena. Ob koncu srednjega veka je slovenska zemlja postajala vedno bolj »evropska« in ko je izšla v 15. stoletje iz velikih kriz, se je uvrščala v nastajajoče evropske državne sisteme.

O tem življenju, o težnjah, bojih, zmagah in porazih, ki jih je doživljal naš narod v 15. stoletju, bomo pa govorili v prihodnjih predavanjih.

VOJAŠKO SODIŠČE V LIENZU

je dne 17. septembra obsodilo sledeče osebe:

Wöhler Bruna na mesec dni zapora in globo 100 šil., Klampfer Karla na 3 mesece zapora in Gampers Franza, Gazonelli Karla, Stark Hildegardo, Provs Elisabeto in Strobl Jožefa na mesec dni zapora zaradi nedovoljenega prekočanja meje, pri čemer so nekateri izmed obsojencev tudi tihotapili.

Granig Ježefa na 6 mesecev, Kurtzaler Armina na 12 mesecev, de Francesco Zerbta na 6 mesecev, Pichler Florian na 12 mesecev ječe zaradi nezakonite posesti strelnega orožja.

Encisjovskij Sebastiana in Bossy Eugena zaradi oboroženega vlomilskega napada na 4 oz. 5 let zapora.

Zaradi slabega toka in iz tega izviračnega zastoja dela v tiskarni bo izšel „Mladi Korotan“ 16 t. m. in ne kot predvideno 10. t. m.

Uredništvo „Mladega Korotana“.

Zima prihaja in z njo dolgi večeri

V tem času vam bodo nudile lepe slovenske knjige najprimernejše razvedrilo.

Pišite naši upravi in poslala vam bo: Cankarjev roman: **Križ na gori**, 3 šil. Mautarjev roman: **Rotija**, 4 šilinge. Mautarjev roman: **Sin mrtvega**, 4 šil. Bazillij-Kunčičevo knjigo: **V kraljestvu lutk in Cmokec Poskocec**, obe povesti v eni knjigi, cena 3 šil. **Slovensko slovnico**, 3 šil. in za otroke lepo ilustriran „Mladi Korotan“ (50 grošev), ki ga bodo lahko tudi v šoli s pridom uporabljali.

Sporočite nam naslov, knjige bomo poslali po povzetju.

Uprava „Koroške kronike“ Celovec, Völkermarkter Ring 25. Telefon 3651/38

GOSPODARSKE VESTI

Za Tirolce meso v Sviči

Zaradi izrednega pomanjkanja krme na Tirolskem prodajajo sedaj pred zimo kmetje večje število živine, kakor pa je bilo potrebno za preskrbo prebivalstva z mesom. Samo v septembru so v klavnici v Inomstu zaklali 868 in v oktobru znatno preko 1.000 glav goveje živine.

Da bodo meso prihranili za čas, ko ne bodo kmetje več prodajali živine, dajejo meso v hladilnice. Ker pa na Tirolskem nimajo primernih in zadostnih hladilnic, so dali meso v švicarske hladilnice, od koder bodo nato po potrebi meso spet vozili na Tirolsko.

Ugotovitev avstrijske žetve

Zavezniški kontrolni svet za Avstrijo na Dunaju zahteva, da mora avstrijsko kmetijstvo prispevati k prehrani avstrijskega prebivalstva 240.000 ton krušnega žita. Ministrstvo za kmetijstvo pa trdi, da je bila ta količina določena pred žetvijo, ki je bila nato izredno slaba. Zato bi moglo avstrijsko kmetijstvo prispevati največ 180 tisoč ton krušnega žita, primanjkljaj pa bi bilo treba dobiti iz Amerike.

Da bodo ugotovili pravo stanje, bo prišel na Dunaj strokovnjak za ugotovitev žitnih pridelkov, dr. M. Nutons. Ta bo v imenu mednarodne organizacije za prehrano in kmetijstvo ugotovil, koliko more prispevati avstrijsko kmetijstvo k prehrani prebivalstva.

Manj kruha na Češkoslovaškem

Za mesec november so znižali v Češkoslovaški broke kruha, krompirja in sladkorja. Kljub znižanju pa so nekateri obroki še razmeroma visoki in je zato tudi razumljivo, da na Češkoslovaškem ni tako razvito »črno« prekupevanje z živili.

Odrasli normalni potrošniki bodo dobili za november 8½ kg moke (dosedaj 10½ kg), 6 kg krompirja (dosedaj 8 kg) in 1.2 kg sladkorja (do sedaj 1.5 kg). K temu pridejo še dodatki za otroke in delavce.

Vidimo, da dnevni obroki moke in krompirja niso višji od obrokov pri nas. Pač pa so višji obroki sladkorja in maščob.

Več ljudi - manj živil

Glavni tajnik mednarodnega sveta za pomoč v prehrani, Dennis Fitzgerald, je izdal poročilo o stanju prehrane na celem svetu. Poročilo omenja najprej slabo letošnjo žetev zaradi izrednih vremenskih razmer. Pridelki so mnogo manjši kot pred vojno, število prebivalstva pa se je med tem povečalo na celem svetu od začetka svetovne vojne za 200 milijonov ali za 8%. Danes živi na celem svetu okrog 2 milijardi in 400 milijonov ljudi.

Ker pa letos prevozi živil v kraje s preznizkimi pridelki ne bodo mogli biti večji kakor lansko leto, bo v teh krajih nastalo seveda še večje pomanjkanje živil kot pa je bilo lansko leto.

Splošno se računa po podatkih, ki jih

je bilo mogoče zbrati do sedaj o evropski žetvi, da je pridelok žita za približno 7 milijonov ton manjši, kot je bilo pričakovati.

Ker manjka tudi krmil, bo letos treba znatno pomanjšati stanje živinoreje v Evropi. To pa bo spet slabo vplivalo na preskrbo z mlekom in maščobami.

Vreme bodo delali

Že tisočletja premišlujejo ljudje, kako bi mogli vplivati na vreme. Sedaj poročajo vremenoslovci iz Chikaga, da ni več daleč čas, ko bodo mogli v posameznih deželah vreme določevati popolnoma po volji, po željah in potrebah. To vse bo mogoče z izkoriščanjem atomske sile. (Smo radovedni, koliko sreče bodo imeli pri tem.)

Še preje pa bodo najbrž atomsko silo uporabili zato, da bodo naredili kako hujšo »nevihto«, kar pa nas Bog varuj!

Radio Celovec

Nedelja, 16. novembra:

7.30—7.45: Glasba s plošč.
19.30—20.00: Polurna oddaja.
20.00—20.20: Večerna pesem.

Ponedeljek, 17. novembra:

7.15—7.30: Zgodovinsko predavanje.
17.10—17.15: Poročila.

Torek, 18. novembra:

7.15—7.30: Glasba s plošč.
17.10—17.15: Poročila.

Sreda, 19. novembra:

Jutranja oddaja zaradi zapore toka odpade.
17.10—17.15: Poročila.

Četrtek, 20. novembra:

7.15—7.30: Predavanje v vzgoji.
17.10—17.15: Poročila.
18.00—18.30: Polurna oddaja.
19.15—19.30: Pouk slovenščine za nemško govoreče.

Petek, 21. novembra:

7.15—7.30: Literarno predavanje.
17.10—17.15: Poročila.

Šobota, 22. novembra:

7.15—7.30: Iz svetovnega tiska.
17.10—17.15: Poročila.

Morebitne spremembe v času bomo objavili po radiu.

Oglasi v „Koroški kroniki“ prinesejo uspeh

Če iščete službo, delavce in nameščence ali če hočete kaj prodati ali kupiti, dati ali vzeti v najem, zamenjati ali vzeti posojilo, če želite spoznati življensko družico ali pa si dopisovati, za vse sprejema uprava lista oglase po oglasni tarifi. Plačate lahko tudi šele po objavi v listu. Oglase sprejema

Uprava Koroške kronike, Celovec, Völkermarkter Ring 25